

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษา สรุปรวบรวม รายละเอียดต่างๆ ในการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบทักษะการอ่านจับใจความและความพึงพอใจต่อการอ่านระหว่างการใช้นิทานพื้นบ้านภาคกลางกับการใช้ข่าวประกอบการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีรายละเอียดนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
 - 1.1 หลักการของหลักสูตร
 - 1.2 จุดหมายของหลักสูตร
 - 1.3 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน
 - 1.4 คุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 2.1 ความสำคัญของภาษาไทย
 - 2.2 ทักษะที่จำเป็นในการเรียนภาษาไทย
 - 2.3 คุณภาพผู้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
 - 2.4 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 2.5 สาระการเรียนรู้แกนกลางด้านการอ่าน
 - 2.6 กระบวนการอ่าน
3. ทักษะการอ่านจับใจความ
 - 3.1 ความหมายของการอ่านจับใจความ
 - 3.2 ประเภทของการอ่านจับใจความ
 - 3.3 จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความ
 - 3.4 ความสามารถในการอ่านจับใจความ
 - 3.5 ทฤษฎีและหลักจิตวิทยาเกี่ยวกับการอ่านจับใจความ
 - 3.6 องค์ประกอบของการอ่านจับใจความ
 - 3.7 ลำดับขั้นในการอ่านจับใจความ
 - 3.8 การสอนทักษะการอ่านจับใจความ
 - 3.9 การสอนอ่านจับใจความแบบ SQ3R
 - 3.10 การประเมินทักษะการอ่านจับใจความ
 - 3.11 การสร้างนิสัยรักการอ่าน

4. ความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน
 - 4.1 ความหมายของนิทาน
 - 4.2 ประเภทของนิทาน
 - 4.3 องค์ประกอบพื้นฐานของนิทาน
 - 4.4 ประโยชน์ของนิทานที่มีต่อการเรียนการสอน
 - 4.5 แนวทางในการคัดเลือกนิทาน
 - 4.6 ความหมายนิทานพื้นบ้าน
 - 4.7 ประเภทนิทานพื้นบ้าน
 - 4.8 การใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อในการสอนอ่าน
 - 4.9 คุณค่าของนิทานพื้นบ้าน
5. ข่าวจากหนังสือพิมพ์
 - 5.1 ความหมายของหนังสือพิมพ์และข่าว
 - 5.2 แนวทางในการคัดเลือกข่าวจากหนังสือพิมพ์
 - 5.3 วิธีการสอนอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์
 - 5.4 ประโยชน์ของข่าวจากหนังสือพิมพ์
 - 5.5 การใช้ข่าวประกอบการสอน
6. ความพึงพอใจต่อการอ่านจับใจความ
 - 6.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 6.2 ทฤษฎีความพึงพอใจต่อการอ่าน
 - 6.3 การวัดความพึงพอใจต่อการอ่าน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ศึกษารายละเอียดดังนี้

1. หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐาน ของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

1.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

1.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

1.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้

1.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

2. จุดหมายของหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

2.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 มีความรู้ ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

2.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์ และรักการออกกำลังกาย

2.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

3. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

3.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง และสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

3.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิด อย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

3.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

3.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

4. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ดังนี้

- 4.1 รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 4.2 ซื่อสัตย์สุจริต
- 4.3 มีวินัย
- 4.4 ใฝ่เรียนรู้
- 4.5 อยู่อย่างพอเพียง
- 4.6 มุ่งมั่นในการทำงาน
- 4.7 รักความเป็นไทย
- 4.8 มีจิตสาธารณะ

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

1. ความสำคัญของภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจกรรมการทำงาน และดำรงชีวิตร่วมกัน ในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้ พัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี และสุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์ และสืบสาน ให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

2. ทักษะที่จำเป็นในการเรียนภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริง ดังต่อไปนี้

2.1 การอ่าน การอ่านออกเสียงคำ ประโยค การอ่านบทร้อยแก้ว คำประพันธ์ ชนิดต่างๆ การอ่านในใจเพื่อสร้างความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้จากสิ่งที่อ่าน เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

2.2 การเขียน การเขียนสะกดตามอักขรวิธี การเขียนสื่อสาร โดยใช้ถ้อยคำและรูปแบบต่างๆ ของการเขียน ซึ่งรวมถึงการเขียนเรียงความ ย่อความ รายงานชนิดต่างๆ การเขียนตามจินตนาการ วิเคราะห์วิจารณ์ และเขียนเชิงสร้างสรรค์

2.3 การฟัง การดู และการพูด การฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ การพูดแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก พูดลำดับเรื่องราวต่างๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล การพูดในโอกาสต่างๆ ทั้งเป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ และการพูดเพื่อโน้มน้าวใจ

2.4 หลักการใช้ภาษาไทย ธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของภาษาไทย การใช้ภาษาให้ถูกต้องเหมาะสมกับโอกาสและบุคคล การแต่งบทประพันธ์ประเภทต่างๆ และอิทธิพลของภาษาต่างประเทศในภาษาไทย

2.5 วรรณคดีและวรรณกรรม วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อศึกษาข้อมูล แนวความคิด คุณค่าของงานประพันธ์ และความเพลิดเพลิน การเรียนรู้และทำความเข้าใจ บทเห่ บทร้องเล่นของเด็ก เพลงพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของไทย ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องราวของสังคมในอดีต และความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจ ในบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

3. คุณภาพผู้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3.1 อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะได้ถูกต้อง อธิบายความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยของคำ ประโยค ข้อความ สำนวนโวหาร จากเรื่องที่อ่าน เข้าใจคำแนะนำ คำอธิบายในคู่มือต่างๆ แยกแยะข้อคิดเห็นและข้อเท็จจริง รวมทั้งจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านและนำความรู้ความคิดจากเรื่องที่อ่านไปตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ มีมารยาทและมีนิสัยรักการอ่าน และเห็นคุณค่าสิ่งที่อ่าน

3.2 มีทักษะในการคัดลายมือด้วยบรรจงเต็มบรรทัดและครึ่งบรรทัด เขียนสะกดคำ แต่งประโยคและเขียนข้อความ ตลอดจนเขียนสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำชัดเจนเหมาะสม ใช้แผนภาพ โครงเรื่องและแผนภาพความคิด เพื่อพัฒนางานเขียน เขียนเรียงความ ย่อความ จดหมาย ส่วนตัว กรอกแบบรายการต่างๆ เขียนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็น เขียนเรื่องตามจินตนาการอย่างสร้างสรรค์ และมีมารยาทในการเขียน

3.3 พุดแสดงความรู้ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู เล่าเรื่องย่อหรือสรุปจาก เรื่องที่ฟังและดู ตั้งคำถาม ตอบคำถามจากเรื่องที่ฟังและดูรวมทั้งประเมินความน่าเชื่อถือจากการฟังและดูโฆษณาอย่างมีเหตุผล พุดตามลำดับขั้นตอนเรื่องต่างๆ อย่างชัดเจน พุดรายงาน หรือประเด็นค้นคว้าจากการฟัง การดู การสนทนา และพุดโน้มน้าวได้อย่างมีเหตุผล รวมทั้งมีมารยาทในการดูและพุด

3.4 สะกดคำและเข้าใจความหมายของคำ สำนวน คำพังเพยและสุภาษิต รู้และเข้าใจชนิดและหน้าที่ของคำในประโยค ชนิดของประโยค และคำภาษาต่างประเทศในภาษาไทย ใช้ คำราชาศัพท์และคำสุภาพได้อย่างเหมาะสม แต่งประโยค แต่งบทร้อยกรองประเภทกลอนสี่ กลอนสุภาพ และกาพย์ยานี 11

3.5 เข้าใจและเห็นคุณค่าวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน เล่านิทานพื้นบ้าน ร้องเพลงพื้นบ้านของท้องถิ่น นำข้อคิดเห็นจากเรื่องที่อ่านไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง และท่องจำ บทอาขยานตามที่กำหนดได้

4. สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 : ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาและสร้างวิสัยทัศน์ในการดำรงชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 : ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้า อย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 : สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ท 4.1 : เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

มาตรฐาน ท 4.2 : สามารถใช้ภาษาแสวงหาความรู้ เสริมสร้างลักษณะนิสัย บุคลิกภาพและความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม อาชีพ สังคม และชีวิตประจำวัน

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 : เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

5. สาระการเรียนรู้แกนกลางด้านการอ่าน

5.1 การอ่านออกเสียงและการบอกความหมายของบทร้อยแก้วและบทร้อยกรอง ประกอบด้วย

- 5.1.1 คำที่มีพยัญชนะควบกล้ำ
- 5.1.2 คำที่มีอักษรนำ
- 5.1.3 คำที่มีตัวการันต์
- 5.1.4 คำที่มาจากภาษาต่างประเทศ
- 5.1.5 อักษรย่อและเครื่องหมายวรรคตอน
- 5.1.6 วัน เดือน ปีแบบไทย
- 5.1.7 ข้อความที่เป็นโวหารต่างๆ
- 5.1.8 สำนวนเปรียบเทียบ

5.2 การอ่านบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะ

5.3 การอ่านจับใจความจากสื่อต่างๆ เช่น

- 5.3.1 เรื่องสั้น ๆ
- 5.3.2 นิทานและเพลงพื้นบ้าน
- 5.3.3 บทความ
- 5.3.4 พระบรมราโชวาท
- 5.3.5 สารคดี
- 5.3.6 เรื่องสั้น
- 5.3.7 งานเขียนประเภทโน้มน้าว
- 5.3.8 บทโฆษณา
- 5.3.9 ข่าว และเหตุการณ์สำคัญ

5.4 การอ่านเร็ว

5.5 การอ่านงานเขียนเชิงอธิบาย คำสั่ง ข้อเสนอแนะ และปฏิบัติตาม

5.5.1 การใช้พจนานุกรม

5.5.2 การปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคม

5.5.3 ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในโรงเรียน และการใช้สถานที่สาธารณะใน

ชุมชนและท้องถิ่น

5.6 การอ่านข้อมูลจากแผนผัง แผนที่ แผนภูมิ และกราฟ

5.7 การอ่านหนังสือตามความสนใจ เช่น

5.7.1 หนังสือที่นักเรียนสนใจและเหมาะสมกับวัย

5.7.2 หนังสืออ่านที่ครูและนักเรียนกำหนดร่วมกัน

5.8 มารยาทในการอ่าน

6. กระบวนการอ่าน

การอ่านเป็นกระบวนการซึ่งผู้อ่านสร้างความหมายหรือพัฒนา การตีความ ระหว่างการอ่านผู้อ่านจะต้องรู้หัวข้อเรื่อง รู้จุดประสงค์ของการอ่าน มีความรู้ทางภาษาที่ใกล้เคียงกับภาษาที่ใช้ในหนังสือที่อ่าน โดยใช้ประสบการณ์เดิมเป็นประสบการณ์ทำความเข้าใจกับเรื่องที่อ่าน กระบวนการอ่านมีดังนี้

6.1 การเตรียมการอ่าน ผู้อ่านจะต้องอ่านชื่อเรื่อง หัวข้อย่อยจากสารบัญเรื่อง อ่านคำนำ ให้ทราบจุดมุ่งหมายของหนังสือ ตั้งจุดประสงค์ของการอ่านจะอ่านเพื่อความเพลิดเพลินหรืออ่านเพื่อหาความรู้ วางแผนการอ่านโดยอ่านหนังสือตอนใดตอนหนึ่งว่าความยากง่ายอย่างไร หนังสือมีความยากมากน้อยเพียงใด รูปแบบของหนังสือเป็นอย่างไร เหมาะกับผู้อ่านประเภทใด เดาคำว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร เตรียมสมุด ดินสอ สำหรับจดบันทึกข้อความหรือเนื้อเรื่องที่สำคัญขณะอ่าน

6.2 การอ่าน ผู้อ่านจะอ่านหนังสือให้ตลอดเล่มหรือเฉพาะตอนที่ต้องการอ่าน ขณะอ่านผู้อ่านจะใช้ความรู้จากการอ่านคำ ความหมายของคำมาใช้ในการอ่าน รวมทั้งการรู้จักแบ่งวรรคตอนด้วย การอ่านเร็วจะมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องได้ดีกว่าผู้อ่านช้า ซึ่งจะสะกดคำอ่านหรืออ่านย้อนไปย้อนมา ผู้อ่านจะใช้บริบทหรือคำแวดล้อมช่วยในการตีความหมายของคำ เพื่อทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน

6.3 การแสดงความคิดเห็น ผู้อ่านจะจดบันทึกข้อความที่มีความสำคัญ หรือเขียน แสดงความคิดเห็น ตีความข้อความที่อ่าน อ่านซ้ำในตอนที่ไม่เข้าใจเพื่อความเข้าใจให้ถูกต้อง ขยายความคิดจากการอ่าน จับคู่กับเพื่อนสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตั้งข้อสังเกตจากเรื่องที่อ่าน ถ้าเป็นการอ่านบทกลอนจะต้องอ่านทำนองเสนาะดัง ๆ เพื่อฟังเสียงการอ่านและเกิดจินตนาการ

6.4 การอ่านสำรวจ ผู้อ่านจะอ่านซ้ำโดยเลือกอ่านตอนใดตอนหนึ่ง ตรวจสอบคำ และภาษา ที่ใช้ สำรวจโครงเรื่องของหนังสือเปรียบเทียบกับหนังสือที่อ่านกับหนังสือที่เคยอ่าน สำรวจและเชื่อมโยงเหตุการณ์ในเรื่องและการลำดับเรื่อง และสำรวจคำสำคัญที่ใช้ในหนังสือ

6.5 การขยายความคิด ผู้อ่านจะสะท้อนความเข้าใจในการอ่าน บันทึกข้อคิดเห็น คุณค่าของเรื่อง เชื่อมโยงเรื่องราวในเรื่องกับชีวิตจริง ความรู้สึกจากการอ่าน จัดทำโครงการน หลักการอ่าน เช่น วาดภาพ เขียนบทละคร เขียนบันทึกรายงานการอ่าน อ่านเรื่องอื่นๆ ที่ ผู้เขียนคนเดียวกันแต่ง อ่านเรื่องเพิ่มเติม เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ย่าน เพื่อให้ได้ความรู้ที่ ชัดเจนและกว้างขวางขึ้น

ทักษะการอ่านจับใจความ

1. ความหมายของการอ่านจับใจความ

มีนักการศึกษากล่าวถึงความหมายของการอ่านจับใจความไว้หลายความหมาย ดังนี้

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, หน้า 45) ได้กล่าวว่า การอ่านจับใจความหมายถึง การอ่านเข้าใจเนื้อเรื่องจับใจความสำคัญได้ สามารถสรุปได้ ได้รับความรู้จากสิ่งที่อ่านและสามารถตอบคำถามได้ อีกทั้งสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2543, หน้า 88) ได้กล่าวว่า การอ่านจับใจความหมายถึง กระบวนการเข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยค และข้อความสำคัญของเรื่องตลอดจน แนวคิดของเรื่อง

สุปราณี พัดทอง (2545, หน้า 65) ได้กล่าวว่า การอ่านจับใจความเป็นความคิดสำคัญ อันเป็นแก่นหรือหัวใจของเรื่องผู้เขียนมุ่งสื่อมาให้ผู้อ่านได้รับทราบ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงและความคิดเห็น หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2545, หน้า 11) ได้กล่าวว่า การอ่านจับใจความ หมายถึง การอ่านเพื่อเก็บสาระสำคัญหรือใจความสำคัญของเรื่องโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสรุปใจความสำคัญ หาคำสำคัญ ใช้แผนภาพโครงเรื่องเพื่อพัฒนาการอ่าน รวมทั้งการรู้จักใช้คำถามเกี่ยวเนื้อหา และการพัฒนาทางด้านความคิด พฤติกรรมที่แสดงว่านักเรียนอ่านจับใจความได้พิจารณาจากการที่นักเรียนลำดับเหตุการณ์เรื่องที่ย่านได้ เล่าเรื่องโดยใช้สำนวนของตนเองบอกรายละเอียด ชื่อตัวละคร สถานที่ เหตุการณ์สำคัญ ตลอดจนแยกแยะข้อเท็จจริง ปฏิบัติตามคำสั่ง หรือ คำแนะนำได้ บอกใจความสำคัญและสรุปได้

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การอ่านจับใจความหมายถึง การอ่านเพื่อให้ เข้าใจในเนื้อหา จับสาระสำคัญของเรื่องที่ย่านและสามารถสรุปใจความสำคัญ ตลอดจนตอบ คำถามจากเรื่องที่ย่านได้

2. ประเภทของการอ่านจับใจความ

พันธุทิพา หลาบเลิศบุณย์ (2539, หน้า 50-51) ได้แบ่งประเภทของการอ่านจับใจความของเรื่องที้อ่านเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. อ่านเพื่อจับใจความส่วนรวม เป็นการอ่านเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาที่สำคัญของข้อความ เรื่อง หรือหนังสือ เพื่อมองเห็นความสัมพันธ์ของรายละเอียด และจะทำให้เข้าใจจุดมุ่งหมายสำคัญของข้อความ หรือเรื่องนั้นๆ ได้ โดยการกวาดสายตาดำผ่านหัวข้อต่างๆ อย่างรวดเร็ว

2. การอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ เป็นการอ่านต่อเนื่องกับการอ่านขั้นแรก โดยอ่านละเอียดทุกตัวอักษร เพื่อจับเรื่องราวได้ตลอดทั้งเรื่อง ที่ไหน เมื่อไร ทำไม เพื่อจับความให้ได้มากที่สุด ใจความสำคัญมิได้มีความหมายจำกัดเพียงแค่นำเรื่องที่สำคัญเท่านั้น อาจเก็บสาระของเรื่องได้หลายแง่ เช่น เก็บความรู้ เก็บเนื้อเรื่องที่สำคัญ เก็บแนวคิด หรือทัศนคติของผู้เขียน และจุดมุ่งหมายสำคัญของเรื่อง

ลักษณะของการอ่านจับใจความที่ดีนั้น ควรจะอ่านทั้ง 2 ประเภทรวมกัน คือ อ่านเพื่อจับใจความส่วนรวม และอ่านเพื่อจับใจความสำคัญ เพราะจะทำให้ผู้อ่านทราบเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน ในขณะเดียวกันก็จะรู้จักคิดวิเคราะห์ สามารถจับใจความของเรื่องที้อ่านได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

3. จุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความ

หลักการสอนอ่านจับใจความ การสอนอ่านจับใจความจะประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการสอนอ่านจับใจความ นักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการสอนอ่านจับใจความดังนี้

วรวณี โสมประยูร (2544, หน้า 128) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการสอนอ่านจับใจความไว้ดังนี้

1. สามารถอ่านได้รวดเร็วและจับความได้ดี
2. สามารถเพิ่มพูนความชำนาญในการอ่าน และมีสมาธิในการอ่าน
3. สามารถนำสิ่งที่ได้จากการอ่านไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
4. สามารถนำการอ่านไปใช้ในการปรับปรุงการดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ
5. สามารถบอกประโยชน์ของการอ่านและรักการอ่านหนังสือ
6. สามารถส่งเสริมให้เด็กรู้จักหาความหมายคำศัพท์ โดยใช้หนังสืออ้างอิงจากพจนานุกรมหรือปทานุกรม
7. สามารถส่งเสริมให้เด็กมีความรู้ในสิ่งแวดล้อมและสนใจปัญหาและเหตุการณ์ประจำวันโดยการอ่าน

ภาทิพย์ ศรีสุทธิ (2546, หน้า 8) ได้กล่าวถึง จุดหมายของการอ่านจับใจความไว้ดังนี้

1. เพื่อให้นักเรียนอ่านและจับใจความสำคัญได้ ไม่ใช่อ่านเพื่อเรียนให้จบชั่วโมงไปเท่านั้น เพื่อให้กิจกรรมการอ่านมีความหมาย การอ่านเพื่อความเข้าใจ นิยมการอ่านจากเอกสารกระดาษ แบบฝึกหัดที่ครูเตรียมมาโดยเฉพาะ ไม่ควรอ่านจากหนังสือทั้งเล่มที่มีความหนามาก ควรมีเวลาอ่านเฉพาะและทำแบบฝึกหัดไปในชั่วโมงนั้น ๆ

2. ให้ผู้อ่านสามารถบอกรายละเอียดของเรื่องที่อ่านว่ามีสาระอะไรบ้าง โดยให้เล่าให้ทราบ ให้รายงานได้อย่างชัดเจนที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงจะแสดงว่าผู้อ่านมีความเข้าใจเรื่องที่อ่าน

3. อ่านเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำแนะนำ

4. ฝึกการใช้สายตา การอ่านเพื่อความเข้าใจนิยมฝึกทักษะในการอ่าน และตอบคำถามได้ถูกต้องแม่นยำ

5. อ่านเพื่อให้สรุปหรือย่อได้ว่าเรื่องที่อ่านนั้นเกี่ยวกับอะไร แม้จะไม่ละเอียดแต่ให้สามารถบอกได้บ้างแม้จะไม่ครบบริบูรณ์ก็ตาม

6. อ่านแล้วสามารถคาดการณ์ ทำนายว่าเรื่องที่อ่านนั้นจะลงเอยในรูปแบบใด

7. อ่านแล้วทำรายงานย่อได้ โดยเฉพาะการอ่านในเรื่องนี้ต้องการฝึกทำโน้ตย่อ

8. อ่านเพื่อหาความจริงและแสดงข้อคิดเห็นประกอบได้

มิลเลอร์, และไคล์ (Miller, & Kyle, 1979, p.15) แบ่งจุดมุ่งหมายของการอ่านจับใจความไว้ 6 อย่างคือ

1. อ่านเพื่อความเข้าใจคร่าว ๆ

2. อ่านเพื่อจับใจความสำคัญ

3. อ่านเพื่อสำรวจรายละเอียดและจับใจความสำคัญทั่วไป

4. อ่านเพื่อความเข้าใจอย่างถ่องแท้

5. อ่านเพื่อใช้วิจารณ์ตามความคิดตามเรื่องที่อ่าน

6. อ่านเพื่อวิเคราะห์ข้อความหรือแนวคิดในเรื่องที่อ่าน

จากจุดมุ่งหมายของการอ่านที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การสอนอ่านจับใจความมีจุดมุ่งหมายที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจในเรื่องที่อ่าน และจับใจความของเรื่องที่อ่านได้ ตลอดจนสามารถวิเคราะห์ข้อความหรือแนวคิดในเรื่องที่อ่านได้ โดยครูสังเกตหรือพิจารณาได้จากการบอกรายละเอียดของสาระสำคัญจากเรื่องที่อ่าน การปฏิบัติตามคำสั่ง การตอบคำถาม และการบอกรายละเอียดของข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นได้ถูกต้อง

4. ความสามารถในการอ่านจับใจความ

การอ่านจับใจความเป็นความสามารถในการผสมแล้วขยายความรู้ ความจำให้ไกลออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล เป็นความพยายามของสมองที่จะตัดแปลง ปรับปรุงความรู้ให้มีรูปลักษณะใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นที่แปลกออกไป ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้แบ่งความสามารถในการอ่านจับใจความไว้ดังนี้

ชวาล แพรัตกุล (2520, หน้า 134) ได้แบ่งความสามารถในการอ่านจับใจความ แสดงออกด้วยพฤติกรรม 3 ประการคือ

1. การแปลความหมาย (translation) คือ สามารถแปลความหมายของสิ่งต่างๆ ได้ โดยแปลตามลักษณะของเรื่องราว ซึ่งเป็นความหมายที่ถูกต้องและใช้ได้ดีสำหรับเรื่องราว นั้นๆ โดยเฉพาะ

2. การตีความ (interpretation) คือ ความสามารถเก็บความคิดเดิมมาบันทึกใหม่ การจัดเนื้อเรื่องใหม่ ค้นหาเปรียบเทียบทั้งความสำคัญและความสัมพันธ์ของส่วนย่อย ภายใน เรื่องนั้นๆ จนสามารถสรุปย่อๆ ได้

3. การขยายความ (extrapolation) คือ ความสามารถขยายความและนัยของเรื่อง ให้กว้างไกลไปจากสภาพข้อเท็จจริงที่มีอยู่สามารถประเมินคาดคะเนหรือพยากรณ์ล่วงหน้าได้

มิลเลอร์ (Miller, 1990, pp.4-7) แบ่งความสามารถในการอ่านจับใจความออกเป็น ระดับต่างๆ ซึ่งใกล้เคียงกับแนวคิดข้างต้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. ความสามารถในระดับแปลความหมาย (textually explicit comprehension) เป็นระดับที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจความในสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอไว้ในบทอ่านโดยตรงไปตรงมาได้ ผู้อ่านที่มีความสามารถระดับนี้ จะสามารถระบุความคิดหลัก ความคิดรองของเรื่อง หรือจัด เรียงลำดับเหตุการณ์หัวข้อเรื่องต่างๆ ในบทอ่านได้

2. ความสามารถในระดับการตีความ (textually implicit comprehension) เป็น ระดับที่ผู้อ่านสามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนไม่ได้นำเสนอไว้ในบทอ่านอย่างตรงไปตรงมา โดยที่ ผู้อ่านจะต้องใช้เหตุผลและความรู้ของตนเองเข้ามาช่วยตัดสินใจทำความเข้าใจข้อมูลในบทอ่าน นั้นๆ ผู้อ่านที่มีความสามารถอยู่ในระดับนี้ สามารถที่จะตอบคำถามเชิงอ้างอิงได้ (implicit or interpretive comprehension question) สามารถสรุปและทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปได้ รวมทั้งรับรู้ถึงอารมณ์ความคิด วัตถุประสงค์ของผู้เขียน ตลอดจนสามารถระบุความคิดหลักของ เรื่องที่ผู้เขียนไม่ได้นำเสนอไว้โดยตรงไปตรงมา

3. ความสามารถในระดับการวิเคราะห์ (critical reading) เป็นระดับความสามารถ ในการวิเคราะห์ตีความ และประเมินเนื้อหาที่อ่าน โดยสามารถแยกความแตกต่างของข้อมูลที่ ปรากฏในเนื้อหาที่อ่านได้ว่า อะไรคือข้อเท็จจริง และอะไรเป็นเพียงความเชื่อ หรือความคิดเห็น ของผู้เขียน และสามารถเปรียบเทียบเนื้อหาที่อ่านกับข้อมูลที่พบจากแหล่งอื่นๆ ได้ตลอดจน เข้าใจภาษาเชิงอุปมาอุปไมย ที่ผู้เขียนนำมาใช้ และยังสามารถบอกได้ว่า ผู้เขียนมีทัศนคติต่อ เรื่องที่นำเสนออย่างไร

4. ความสามารถในระดับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (scripturally implicit comprehension) เป็นความเข้าใจระดับสูงที่ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาที่อ่านนอกเหนือจากสิ่งที่ ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ ผู้อ่านจะต้องนำความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่เข้ามาเชื่อมโยงกับสิ่งที่ พบในบทอ่านเพื่อทำการสังเคราะห์เนื้อหาในบทอ่านนั้นๆ

สรุปได้ว่าความสามารถในการอ่านจับใจความเป็นสิ่งที่สร้างให้เกิดขึ้นได้ยาก จะต้องค่อยๆ เสริมสร้างและวางพื้นฐานด้านต่างๆ มาเป็นลำดับขั้นโดยอาศัยระยะเวลา อาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งผู้อ่านจะต้องใช้กระบวนการคิดที่ซับซ้อน เพื่อระลึกถึงข้อมูลที่บอกในเรื่องโดยตรง ทำความเข้าใจกับความรู้ที่บอกเป็นนัยในเรื่องนำประสบการณ์เดิมมาผสมผสานกับข้อมูลในเรื่องที่อ่านและและให้คุณค่าเรื่องที่อ่าน ในการอ่านจับใจความ นอกจากผู้อ่านจะใช้การคิดในระดับต่างๆแล้ว ผู้อ่านยังต้องผสมผสานการคิดเข้ากับทักษะการจับใจความ เพื่อพัฒนาความเข้าใจที่เป็นของตนเอง

5. ทฤษฎีและหลักจิตวิทยาเกี่ยวกับการอ่านจับใจความ

มีนักการศึกษาหลายคนได้กล่าวถึงทฤษฎีและหลักจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการอ่านจับใจความดังต่อไปนี้

สุมิตรา อังวัณกุล (2527, หน้า 179-180) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการอ่านจับใจความไว้ว่า การอ่านเพื่อจับใจความนั้นเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง โดยการให้การเสริมแรงที่เหมาะสมในขณะที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ดังนั้นการอ่านจึงเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่มีการจัดลำดับไว้อย่างต่อเนื่องเนื่องจากการสอนอ่านจับใจความด้วยวิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเรียนรู้กลุ่ม ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันตลอดเวลาของการเรียนรู้ หลักจิตวิทยาด้านสังคมจึงมีความสำคัญสำหรับผู้สอนที่จะนำมาใช้ เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งได้แก่ หลักจิตวิทยาทางสังคมของ อีริก อีริกสัน (Erik Erickson) ซึ่งเห็นว่า ปัญหาต่างในสังคมนั้น มีผลต่อจิตใจของบุคคล ทำให้เกิดความพอใจและความไม่พอใจได้

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2537, หน้า 97) ได้กล่าวถึงทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการอ่านจับใจความไว้ ดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ของ ธอร์นไดค์ (Thorndike) ซึ่งเน้นทางด้านสติปัญญา โดยกล่าวว่าผู้ที่มีสติปัญญาดีจะสามารถรับรู้และอ่านจับใจความได้ในเวลาอันรวดเร็ว ตรงกันข้ามกับผู้ที่มีสติปัญญาไม่ดีจะใช้เวลาอ่านเพิ่มขึ้น ดังนั้นในการให้นักเรียนได้รับการฝึกฝนบ่อยๆ ก็จะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการอ่านจับใจความดีขึ้น

2. ทฤษฎีการใช้สิ่งเร้าและการตอบสนอง เน้นการกระทำซ้ำ ๆ จนตอบสนองโดยอัตโนมัติ ดังนั้น การจัดหาเรื่องที่ตรงกับความสนใจก็เป็นสิ่งเร้าที่ช่วยทำให้เกิดความ ต้องการที่จะอ่านผลที่ได้ คือ การตอบสนองที่ดี

3. ทฤษฎีของ เกรสโตลท์ (Gestalt) เน้นความสำคัญของการจัดเตรียม คือ กฎของการรับรู้ที่ประยุกต์เข้ามาสู่การสอนอ่าน ซึ่งแยกเป็นกฎ 3 ข้อ คือ

3.1 กฎของความคล้ายกัน เป็นการจัดสิ่งทีคล้ายกันไว้ด้วยกัน เช่น คำที่คล้ายกันโครงสร้างของประโยค เนื้อเรื่อง รวมทั้งสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอ่านหากจัดไว้เป็นหมวดหมู่ก็จะช่วยให้เกิดการรับรู้ได้เร็วขึ้น

3.2 กฎของความชอบ เป็นหลักสำคัญในการสอนอ่านจับใจความ หากนักเรียนได้อ่านในสิ่งที่ตนชอบก็จะช่วยให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีความหมายต่อตัวนักเรียน

3.3 กฎของความต่อเนื่อง เป็นการพิจารณาโครงสร้างของการสอนอ่าน ให้มีลักษณะต่อเนื่องกัน ทั้งนี้เพื่อให้มีการพัฒนาการอ่านเป็นไปโดยไม่หยุดชะงักนอกจากนี้ มีทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอ่าน ซึ่งได้แก่ ทฤษฎีการลำดับความสำคัญของข้อความและการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อความ อันเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านจับใจความ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 (2550, หน้า 6-8) ได้กล่าวว่าการที่นักเรียนจะมีทักษะในการอ่านนั้น ควรควรคำนึงถึงหลักจิตวิทยาบางประการ โดยเฉพาะความพร้อมและความแตกต่างของบุคคล เพราะนักเรียนแต่ละคนย่อมมีระดับความสามารถในการอ่านแตกต่างกัน ดังนั้น ความพร้อมในการอ่านของนักเรียนแต่ละคนก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วยความพร้อมในการอ่านของเด็กเกิดจากปัจจัย 2 ประการดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวเด็กประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1.1 ความพร้อมทางร่างกาย ได้แก่ ความสามารถในการมองเห็น คือสายตามีความแข็งแรงพอที่จะเพ่งตัวหนังสือนานๆ ความสามารถในการฟัง คือ ความสามารถจำแนกเสียงได้ ความสามารถในการออกเสียง คือ สามารถพูดหรืออ่านได้ตามวัย สภาพของสุขภาพทั่วไป รวมทั้งลำดับการเกิดและความพร้อมทางร่างกาย อีกประการหนึ่ง คือ เพศ จากการศึกษาของนักจิตวิทยา ปรากฏว่า เพศหญิงมีความพร้อมมากกว่าเพศชาย

1.2 ความพร้อมทางสมอง จากการศึกษาวิจัยของนักจิตวิทยาการศึกษาพบว่า ความพร้อมในการอ่านของเด็กจะมีเมื่อ เด็กมีอายุสมอง 6 ปี 6 เดือน แต่อย่างไรก็ดี เด็กย่อมมีความแตกต่างกันเป็นรายบุคคล การเริ่มสอนอ่านให้ได้ผล ควรเตรียมตัวเด็กให้เกิดความพร้อมเสียก่อน ดีกว่าจะรอให้เด็กมีอายุสมองครบ 6 ปี 6 เดือน

1.3 ความพร้อมทางอารมณ์ การที่ครูช่วยให้เด็กเกิดความอบอุ่น เกิดความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ จะทำให้เด็กมีความสบายใจ มีความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้เด็กเกิดความพร้อมในการอ่าน

1.4 ความพร้อมทางวิชาการ หมายถึง ความรู้ที่เด็กมีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ได้แก่ การรู้จักคุณภาพ การรู้จักหาความสัมพันธ์ของภาพ รู้จักวิธีการอ่านจากซ้ายไปขวา การอ่านที่ละบรรทัด การรู้จักคำศัพท์ ความถูกต้องในการออกเสียง ความสามารถในการปฏิบัติตามคำสั่ง ความสนใจที่จะอ่าน เป็นต้น

2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

2.1 อาชีพของบิดามารดา เด็กที่มีสภาพร่างกายปกติ มีบิดามารดา เป็นแพทย์ พ่อค้าหรือข้าราชการ น่าจะมีความพร้อมเร็วกว่าเด็กที่บิดามารดาเป็นชาวสวน ชาวไร่ ชาวนาหรือกรรมกร เพราะอาชีพเป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมต่างๆของบุคคลในครอบครัว อันมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดความพร้อมได้

2.2 บุคคลแวดล้อม หากบุคคลที่อยู่ในแวดลอมเด็ก ให้ความรัก พุดคุย เล่านิทาน หรืออ่านหนังสือให้ฟังอยู่เสมอๆ เด็กจะเกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้มากขึ้น

2.3 สังคมที่เด็กอยู่ เด็กที่อยู่ในสังคมที่เจริญจะมีความพร้อมเร็วกว่าเด็กที่อยู่ในสังคมชนบท เพราะในสังคมที่เจริญจะมีสื่อมวลชนอยู่มากมายทั้งวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรือ ภาพยนตร์ เป็นต้น

2.4 การสะสมหนังสือ ครอบครัวใดที่มีบุคคลในครอบครัวเป็นนักสะสมหนังสือประเภทต่างๆ เพื่อให้บุตรหลานได้ศึกษาค้นคว้า เด็กก็จะสนใจและรักการอ่านหนังสือ โดยไม่รู้ตัวและในไม่ช้าก็จะเกิดเป็นนิสัย ความพร้อมในการอ่านหนังสือก็จะตามมา

2.5 เหตุการณ์อื่นๆ ที่ผู้ปกครองกระทำเพื่อเป็นการจัดประสบการณ์ให้กับบุตรหลาน เช่น การพาไปเที่ยวหรือพาไปเลือกซื้อหนังสือหรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ การอ่านโคลงกลอนสั้นๆ ให้เด็กฟัง การพูดคุยกับบุตรหลานเรื่องหนังสือหรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ การที่ผู้ปกครองชมรายการโทรทัศน์กับบุตรหลาน ให้คำแนะนำและส่งเสริมในสิ่งที่จำเป็น สิ่งเหล่านี้จะช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดความพร้อมในการอ่านได้

2.6 ครูผู้สอน เป็นผู้มีจิตสำนึกและบุคลิกภาพที่เหมาะสมที่จะเป็นครูพูดภาษาไทยถูกต้องชัดเจน อ่านถูกต้องตามอักขรวิธี มีความรู้ ความสามารถในเนื้อหาภาษาไทย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หลักเกณฑ์ทางภาษาไทย กลวิธีการสอน ตลอดจนจิตวิทยาการเรียนรู้

ฟลัด, และแลปปี้ (Flood, & Lapp, 1988, pp.780-781) ซึ่งเป็นผู้นำเสนอทฤษฎีการจัดลำดับข้อความ และวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อความอันเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านจับใจความโดยเฉพาะ ดังนี้

1. เน้นการจัดลำดับข้อความ เน้นว่าการอ่านเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับหลักจิตวิทยา 2 ประเภท ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารและเมื่อรับรู้ข่าวสารแล้วนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิมแล้วจะเกิดเป็นความรู้ใหม่ โดยที่ผู้อ่านรับรู้ข่าวสารแล้วจะนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิม ของจริง หรือภาพ ถ้าไม่ตรงกับข้อมูลดังกล่าวก็จะอ่านข้อมูลซ้ำถ้าข่าวสารที่อ่านให้ความรู้สึกในทางลบจะต้องใช้เวลาในการรับรู้นานกว่าข่าวสารที่ให้ความรู้สึกในทางบวก จากนั้นสมองก็จะบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับรูปร่างของคำ และความหมายของประโยคเอาไว้

2. การวิเคราะห์การเชื่อมโยงข้อความ ทฤษฎีนี้เน้นว่าผู้อ่านมีวิธีการจะดึงข้อความที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมาเกี่ยวข้องกันหรือจัดข้อความที่ไม่ต้องการออกข้อความที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้วจะมีความสัมพันธ์เป็นบวก

จากปัจจัยข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสอนอ่านนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงความพร้อมของนักเรียน ตั้งแต่ อายุ เพศ สติปัญญา การรับรู้ทางสายตา การฟัง สุขภาพร่างกาย การรู้จักทิศทาง ประสบการณ์พื้นฐานทางภาษา การปรับตัวทางอารมณ์และสังคม รวมทั้งความสนใจในการอ่านที่จะช่วยกระตุ้นความสนใจให้นักเรียนอยากเรียนรู้ ก็จะช่วยให้การจัดกิจกรรมการอ่านบรรลุผลได้ตามจุดประสงค์

6. องค์ประกอบของการอ่านจับใจความ

องค์ประกอบพื้นฐานที่ทำให้สามารถอ่านจับใจความของเรื่องที่อ่านได้นั้นมีผู้เสนอความคิดเห็นไว้ดังนี้

กัลยา ยวนมาลัย (2539, หน้า 32-33) ได้กล่าวว่า การอ่านจับใจความเป็นการจับประเด็นสำคัญให้ได้ว่าผู้เขียนต้องการเสนอข้อคิดอะไรในการที่จะทำให้ผู้อ่านสามารถจับใจความได้ครบถ้วนและรวดเร็วต้องอาศัยความรู้พื้นฐานเป็นองค์ประกอบ 3 ประการ

1. ความรู้ด้านภาษา เช่น รู้จักถ้อยคำ สำนวนหรือเรื่องราวที่อ่าน รู้หลักภาษาและการใช้ภาษา สำนวนและถ้อยคำต่าง ๆ มาใช้ทำให้เกิดความรู้จักกว้างขวางขึ้น ทำให้มีส่วนช่วยในการพัฒนาการอ่านจับใจความได้มากขึ้น

2. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง หากผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่อ่านก็จะใช้เวลาน้อยลงในการอ่าน เพราะจะมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจและจับใจความได้รวดเร็ว

3. ประสบการณ์ทางความคิด ผู้อ่านที่มีประสบการณ์ในการอ่านมาก ก็จะสะสมความคิดที่ได้รับจากการอ่าน สามารถให้ข้อคิดเห็น หรือเหตุผลที่เป็นข้อวิเคราะห์เนื้อเรื่องและสามารถจับใจความได้ดี

เซฟเพอร์ดี (Shepherd, 1973, p.79) ได้กล่าวว่า การที่ผู้อ่านจะประสบความสำเร็จในการอ่าน เข้าใจความหมายในสิ่งที่ตนอ่านมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับภูมิหลัง 2 ประการ คือ

1. ความคล่องแคล่วในการใช้ภาษาของผู้อ่าน หมายถึง ระดับความรู้ทางภาษาที่ได้เรียนมาของผู้อ่านและระดับความรู้ทางภาษาที่ผู้เขียนใช้

2. ประสบการณ์ที่มีมาแต่ก่อนหลังของผู้อ่าน สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนช่วยในการรวบรวมความคิดของผู้อ่าน ย่อมทำให้อ่านได้เร็วเข้าใจในเรื่องที่อ่านได้อย่างถูกต้องและสามารถเข้าใจถึงความตั้งใจ อารมณ์และเจตคติของผู้เขียน ซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นตัวหนังสือได้อย่างลึกซึ้ง

บอนด์, และทิงเกอร์ (Bond, & Thinker, 1979, p.235) ได้กล่าวว่า ความสามารถในการอ่านจับใจความขึ้นอยู่กับพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. การเข้าใจความหมายของคำ เพราะคำเป็นหน่วยหรือส่วนย่อยในภาษาที่มีความหมาย และเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจเรื่องที่อ่าน

2. การเข้าใจหน่วยความคิดจากกลุ่มคำ เนื่องจากกลุ่มคำอาจมีความหมายต่างไปจากคำแต่ละคำที่เรียงต่อกันเป็นรายคำ

3. การเข้าใจประโยคที่ใช้ในบทอ่านซึ่งเกิดจากการเรียงคำ และกลุ่มคำไว้ด้วยกันเพื่อสื่อความคิดตามเรื่องราวนั้นๆ

4. การเข้าใจความหมายเป็นตอนๆ สามารถที่จะนำประโยคแต่ละประโยคในตอนนั้นๆ มาสัมพันธ์กัน เพื่อสื่อความหมายได้เข้าใจดียิ่งขึ้น

5. การเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดของบทอ่าน โดยสามารถจัดลำดับความคิดของเรื่องที่อ่านได้ และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างข้อความสำคัญๆ ในแต่ละตอน

จากองค์ประกอบของการอ่านจับใจความที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่ผู้อ่านสามารถจะแปลความ ตีความ ขยายความ จากเรื่องที่อ่านได้ ทั้งนี้ผู้อ่านต้องอาศัยความสามารถหลายด้านประกอบกัน คือ ต้องเข้าใจความหมายของคำศัพท์ ความหมายของประโยค อาศัยประสบการณ์ทางด้านภาษา ความรู้ในเรื่องที่อ่าน จับแนวคิดที่สำคัญออกมาได้ รู้จักการสังเกตความสัมพันธ์ของข้อความที่อ่านเพื่อจับใจความสำคัญและจับรายละเอียดของเรื่องได้ ซึ่งในการที่จะช่วยให้ผู้อ่านมีความเข้าใจในการอ่านสามารถอ่านจับใจความได้ดีนั้น ครูผู้สอนต้องแสวงหาแนวทางที่ดีในการฝึกอ่านและสอนอ่านให้กับนักเรียน

7. ลำดับขั้นในการอ่านจับใจความ

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลำดับขั้นในการอ่านจับใจความซึ่งเป็นกลวิธีการสอนอ่านและเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพัฒนาให้เกิดกับนักเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาการอ่านให้มีประสิทธิภาพ

นพดล จันทรพิชญ์ (2542, หน้า 87) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการอ่านจับใจความสำคัญ ดังนี้

1. อ่านผ่านๆ โดยตลอด เพื่อให้รู้ว่าเรื่องนั้นกล่าวถึงเรื่องอะไรบ้าง จุดใดที่เห็นว่าเป็นจุดสำคัญของเรื่อง
2. อ่านโดยละเอียด โดยอ่านตลอดอีกครั้ง ทำความเข้าใจให้ชัดเจน และเห็นความสัมพันธ์ความคิดต่างๆ ในเรื่อง โดยอาจมีการขีดเส้นใต้ข้อความที่เห็นว่าสำคัญไว้ด้วยก็ได้
3. อ่านซ้ำเฉพาะตอนที่ไมเข้าใจ และตรวจสอบความเข้าใจในบางแห่งให้แน่นอน
4. ทดสอบความเข้าใจด้วยการตอบคำถามสั้นๆ เกี่ยวกับประเด็นของเรื่องและใจความสำคัญ เช่น ถามว่า เรื่องอะไร ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไร และทำไม เป็นต้น
5. เรียบเรียงใจความสำคัญด้วยภาษาของตนเองที่เห็นว่าจะทำให้เข้าใจเรื่องใดชัดเจนถูกต้องที่สุดโดยอาจให้รายละเอียดที่จำเป็นของใจความสำคัญเพิ่มเติมเพื่อให้ได้เนื้อความที่สมบูรณ์

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2543, หน้า 83-90) ได้กล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนเป็นการทำงานประสานกันระหว่างการมองเห็นการได้ยิน และการแปลความหมายของสมอง ดังนั้นการอ่านที่จะได้ผลจำเป็นต้องมีลำดับขั้นของการคิดตั้งแต่เบื้องต้นจนกระทั่งถึงขั้นสูงสุด นักจิตวิทยาการอ่านได้นำหลักการของ บลูม (Bloom) มาทำการประยุกต์ใช้ในการฝึกอ่าน ซึ่งมีทั้งหมด 6 ชั้น แต่ละชั้นจะมีลำดับขั้นของความคิดที่แตกต่างกัน ชั้นที่ 1 – 3 เป็นการคิดขั้นเบื้องต้น ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นจุดมุ่งหมายเบื้องต้นของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการอ่าน สำหรับชั้นที่ 4 – 6 เป็นการคิดขั้นสูงของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการอ่าน ซึ่งผู้อ่านจะต้องมีพื้นฐาน 3 ชั้นต้นมาก่อนเป็นอย่างดี ดังนั้น การสอนอ่านจับใจความจึงควรฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายขั้นเบื้องต้นก่อน แล้วจึงฝึกขั้นสูงในแต่ละชั้นจะมีจุดมุ่งหมายของการคิดเรียงลำดับจากชั้น 1 – 6 ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความจำเป็นขั้นเริ่มแรกของการอ่านที่สมองจะต้องจำเรื่องราวให้ได้ คือ จำความหมายของคำ ให้คำจำกัดความของคำยาก จำชื่อตัวละคร และเหตุการณ์สำคัญ การที่ครูจะรู้ว่านักเรียนมีความจำเรื่องที่อ่านได้มากหรือน้อยก็ใช้วิธีการตั้งคำถามเรื่องที่อ่าน หรืออาจใช้สะกดคำ บอกความหมาย และบอกคำจำกัดความ

ขั้นที่ 2 ความเข้าใจ เป็นขั้นที่นักเรียนสามารถเล่าเรื่องที่อ่านด้วยคำพูดของตนเองได้ เข้าใจความคิดถ้อยคำ ประโยค และข้อความที่ให้คิดสอใจสรุปเรื่องเป็นมโนทัศน์โดยใช้คำพูดของตนเอง ดังนั้นการที่ครูจะประเมินว่านักเรียนมีความเข้าใจมากหรือน้อยควรตั้งเป็นคำถามด้วยการให้เล่าเรื่อง สรุปเรื่องและเรียงลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง

ขั้นที่ 3 การนำไปใช้ เป็นขั้นที่นักเรียนควรมีการฝึกนำถ้อยคำ ประโยคและเหตุการณ์ที่ได้จากการอ่านไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นใหม่หรือนำไปใช้แก้ปัญหาในวิธีอื่นๆ ดังนั้นคำถามที่ใช้จึงมักจะกำหนดเป็นสถานการณ์ให้นักเรียนพิจารณาในการนำความรู้มาใช้ประโยชน์

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ เป็นขั้นที่ให้แยกองค์ประกอบย่อยของแนวคิดที่ได้จากการอ่าน การรู้จักแยกความหมายของคำที่มีความหมายหลายอย่าง แล้วสามารถบอกได้ว่าองค์ประกอบใดมีความสัมพันธ์กันหรือไม่เกี่ยวข้องกันเลย

ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์ เป็นขั้นที่ให้นักเรียนรู้จัก สรุปแนวคิด ของเรื่อง ค้นหา ลักษณะโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกับเรื่องที่เคยได้อ่าน สุภาษิต หรือคำพังเพยที่มีความหมายเปรียบเทียบแล้วใกล้เคียงกัน อีกทั้งยังสามารถสรุปแนวคิดที่เหมือนกันและต่างกันได้ด้วย

ขั้นที่ 6 การประเมินค่า เป็นขั้นสูงสุดของการคิดที่ให้นักเรียนรู้จักตัดสินใจตัดสินเรื่องที่อ่านว่าอะไรคือส่วนที่เป็นจริง และอะไรคือส่วนที่เป็นเท็จ พิจารณา และค้นหาคุณค่าที่ปรากฏในเรื่อง ได้แก่ ความรัก ความกตัญญู ความซาบซึ้ง และยังรวมไปถึงความเป็นเหตุเป็นผลด้วย เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักสังเกตการณ์ใช้ถ้อยคำ การบรรยายที่ทำให้เกิดภาพพจน์ ตลอดจนความประทับใจอื่นๆ ที่ได้จากการอ่านเรื่อง

ภาทิพย์ ศรีสุทธิ (2546, หน้า 3) กล่าวถึง ขั้นตอนในการอ่านจับใจความ ไว้ดังนี้

1. อ่านผ่านๆ โดยตลอดเพื่อให้รู้ว่าเรื่องที่อ่านว่าด้วยเรื่องอะไร จุดใดเป็นจุดสำคัญของเรื่อง
2. อ่านให้ละเอียด เพื่อทำความเข้าใจอย่างชัดเจน ไม่ควรหยุดอ่านระหว่างเรื่อง เพราะจะทำความเข้าใจไม่ติดต่อกัน
3. อ่านซ้ำตอนที่ไมเข้าใจ และตรวจสอบความเข้าใจบางตอนให้แน่นอนถูกต้อง
4. เรียบเรียงใจความสำคัญของเรื่องด้วยตนเอง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 (2550, หน้า 5) ได้แบ่งลำดับขั้นของการอ่านไว้ดังนี้

1. ขั้นที่ 1 ขั้นรับรู้ กระบวนการอ่านเกิดขึ้นเมื่อผู้อ่านเห็นตัวอักษร แล้วเกิดการรับรู้และรู้จักคำต่างๆ เมื่ออ่านมากก็จะรู้คำมาก
2. ขั้นที่ 2 การเข้าใจ เมื่อผู้อ่านเกิดการรับรู้ก็จะเกิดความเข้าใจความหมายของคำและข้อความที่อ่าน การเข้าใจความหมายเรื่องที่อ่านของแต่ละคนขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับคำและประโยคนั้นๆ เพราะคำบางคำมีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย ดังนั้นบริบทจะช่วยให้เข้าใจเรื่องที่อ่านได้ตรงกันหรือใกล้เคียงกับเจตนาของผู้เขียน
3. ขั้นที่ 3 การเชื่อมโยง เมื่อผู้อ่านอ่านเนื้อเรื่องแล้วจะเกิดความเข้าใจเรื่องที่อ่าน แล้วก็เชื่อมโยงเรื่องที่อ่านกับความรู้และประสบการณ์ที่สะสมมาแต่เดิม ดังนั้น ผู้อ่านบางคนก็อาจจะคิดคล้อยหรือคัดค้านไม่เห็นด้วยกับผู้เขียน
4. ขั้นที่ 4 การสรุป ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้อ่านรวบรวมความเข้าใจเรื่องที่อ่านกับความรู้และประสบการณ์ที่สะสมมาแต่เดิมแล้วสรุป ความรู้ ความคิด ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจใหม่หรือมีทัศนคติใหม่ๆ เกิดขึ้น

จากการศึกษาลำดับขั้นตอนในการอ่านพอสรุปได้ว่าลำดับขั้นในการอ่านจับใจความมีหลายขั้นตอนเพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะและรู้จักกลวิธีการอ่านที่หลากหลายเป็นการช่วยผู้เรียนในการเพิ่มประสิทธิภาพในการอ่านให้ดียิ่งขึ้นและเป็นแนวทางให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองต่อไป

8. การสอนทักษะการอ่านจับใจความ

แวมยูรา เหมือนนิล (2541, หน้า 25-26) ได้แนะวิธีปฏิบัติในการอ่านจับใจความให้เข้าใจง่ายและรวดเร็ว ดังนี้

1. สืบสวนประกอบของหนังสืออย่างรวดเร็ว เพราะส่วนประกอบของหนังสือ เช่น ชื่อ เรื่อง คำนำ สารบัญ คำชี้แจงการใช้หนังสือก็มีส่วนทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับหนังสือได้อย่างกว้างขวาง
2. ตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านให้ชัดเจน การกำหนดเป้าหมายในการอ่านหนังสือทุกครั้งว่าเราจะอ่านเพื่ออะไร
3. มีความสามารถทางภาษา คือต้องเข้าใจความหมายของคำศัพท์เป็นเบื้องต้นก่อนหากไม่เข้าใจความหมายของคำย่อไม่สามารถจับใจความได้เลย
4. มีประสบการณ์หรือภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน ย่อมทำให้เกิดเข้าใจเรื่องและจับใจความเรื่องที่อ่านง่ายขึ้น
5. ความเข้าใจลักษณะของหนังสือ หนังสือแต่ละประเภทมีรูปแบบการแต่งและเป้าหมายของเรื่องแตกต่างกัน เช่น สารคดี ตำรา มุ่งให้ความรู้ หรือความคิดแก่ผู้อ่านมากกว่าอย่างอื่น ลักษณะรูปแบบของหนังสือ ตลอดจนต้องมีจุดมุ่งหมายในการอ่าน ซึ่งควรควรแนะนำแนวปฏิบัติในการอ่านก่อนเสมอ

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง กลวิธีการอ่านจับใจความสำคัญซึ่งสรุปได้ว่า การอ่านจับใจความสำคัญเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ควรเริ่มต้นจากการอ่านจับใจความสำคัญในแต่ละย่อหน้าให้ได้ถูกต้องก่อนเพราะข้อความตอนหนึ่งหรือย่อหน้าหนึ่งแม้มีใจความหลายอย่าง แต่จะมีใจความสำคัญที่สุดในย่อหน้าเดียวเพียงใจความเดียว ถ้าเรื่องมีหลายประเด็น เมื่อนำประเด็นสำคัญในแต่ละย่อหน้ามาพิจารณาร่วมกันแล้ว จะทำให้สามารถจับแก่นเรื่องหรือแนวความคิดสำคัญที่สุดของเรื่องทั้งหมดได้ง่ายขึ้น ใจความสำคัญในแต่ละย่อหน้าหมายถึงข้อความที่มีสาระคลุมข้อความอื่นๆ ในย่อหน้านั้นไว้หมดใจความสำคัญในแต่ละย่อหน้าส่วนมากมักจะอยู่ในประโยคใดประโยคหนึ่งของย่อหน้า

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 189) ได้เสนอแนะแนวการอ่านจับใจความให้บรรลุจุดประสงค์ ไว้ดังนี้

1. ตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านให้ชัดเจน เช่น อ่านเพื่อต้องการหาความรู้ อ่านเพื่อความเพลิดเพลินหรือเพื่อบอกเจตนาของผู้เขียนเพราะจะเป็นแนวทางให้กำหนดการอ่านได้อย่างเหมาะสม และจับใจความสำคัญหรือคำตอบได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น
2. สืบสวนส่วนประกอบของหนังสืออย่างคร่าวๆ เช่น สืบสวนชื่อเรื่อง คำนำ สารบัญ คำชี้แจงการใช้หนังสือ ภาคผนวก ฯลฯ เพราะส่วนประกอบของหนังสือจะทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องหรือหนังสือที่อ่านได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว
3. ทำความเข้าใจลักษณะของหนังสือว่าเป็นหนังสือประเภทใด เช่น สารคดี ตำรา บทความ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้มีแนวทางอ่านจับใจความได้ง่าย
4. ใช้ความสามารถทางภาษาในด้านการแปลความหมายของคำ ประโยค และข้อความต่างๆ อย่างถูกต้องรวดเร็ว
5. ใช้ประสบการณ์หรือภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านมาประกอบ จะทำให้เข้าใจและจับใจความที่อ่านได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

แฮร์ริส (Harris, 1979, p.487) กล่าวถึง การฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องที่อ่านดีขึ้น

ดังนี้

1. ให้ผู้อ่านรู้จักโยงความรู้ใหม่ไปสู่ความรู้เดิมที่มีอยู่
2. ให้ตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านว่าต้องการทราบอะไร
3. ปลดปล่อยให้นักเรียนอ่านมีเวลาเป็นของตนเองนาน ๆ ในแต่ละครั้ง
4. เปิดให้มีการอภิปรายร่วมกันหลังการอ่านทุกครั้ง
5. ให้ทำกิจกรรมเพิ่มเติมหลังการอ่าน เช่น การเล่นเกมบทบาทสมมุติ

วิลเลียมส์ (Williams, 1999, pp.35-37) ได้เสนอแนะวิธีการสอนอ่านที่มีประสิทธิภาพ โดยแบ่งเป็นขั้นตอนไว้ดังนี้

ก่อนการอ่าน (pre - reading) มีจุดประสงค์ดังนี้

1. การเร้าความสนใจในหัวเรื่อง

2. การชี้ให้เห็นความสำคัญของเรื่องที่อ่าน
3. การเตรียมความพร้อมทางด้านภาษาที่จะใช้ในบทเรียน

สิ่งสำคัญที่ผู้สอนจะต้องถามตนเองเสมอคือ ผู้เรียนมีความรู้อะไรบ้างที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะสอนจะทำอย่างไรที่จะนำความรู้ที่มีอยู่นั้นมาใช้ได้ และเรื่องที่สอนนี้มีความสำคัญอย่างไร ผู้อ่านจะสนใจเรื่องที่อ่านหรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้สอนที่จะเร้าใจผู้อ่าน

ระหว่างการอ่าน (while - reading) มีจุดประสงค์ในการช่วยผู้เรียนดังนี้

1. การทำความเข้าใจจุดประสงค์ของผู้เขียน
2. การทำความเข้าใจกับรายละเอียดของเรื่อง
3. การทำความเข้าใจกับโครงสร้างของเรื่อง

หลังการอ่าน (post - reading) มีจุดประสงค์ 2 ประการคือ

1. การถ่ายโอนความคิดในเรื่องที่อ่าน
2. การแสดงความคิดเห็นของผู้เรียนต่อบทเรียนต่อบทอ่าน

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การสอนทักษะการอ่านจับใจความ ให้เข้าใจง่าย บรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพนั้น ครูผู้สอนต้องฝึกให้นักเรียนรู้จักตั้งจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน รู้จักสำรวจส่วนประกอบของหนังสือ มีความสามารถด้านภาษาในด้านการแปลความหมายต่างๆ รู้จัดเชื่อมโยงความคิด วามรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการอ่านและทราบจุดประสงค์ทั้งก่อนอ่าน ระหว่างอ่านและหลังอ่านด้วย สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้การอ่านบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้

9. การสอนอ่านจับใจความแบบ SQ3R

9.1 ความหมายของการเรียนรู้แบบ SQ3R

กรมวิชาการ (2535, หน้า 26) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบเอสคิว 3 อาร์ (SQ3R) ของโรบินสัน (Robinson, 1964) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นสอนการเปลี่ยนแปลงหัวข้อ ให้เป็นประโยคคำถาม โดยการฝึกให้ผู้เรียนกวาดสายตาหาหัวข้อเรื่องแล้วเปลี่ยนหัวข้อนั้นๆ เป็นคำถาม สอนและฝึกให้ผู้เรียนบันทึกสิ่งที่จะได้จากการอ่าน เมื่ออ่านจบข้อความแล้วและฝึกให้ผู้เรียนทบทวนโดยการตรวจสอบบันทึกที่เขียนไว้ รูปแบบนี้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ในการสอนอ่าน

รูดเดิล (Ruddle, 1993) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้ยุทธศาสตร์การอ่านแบบ SQ3R ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับ KWL คือมีกิจกรรมก่อนการอ่าน ระหว่างอ่าน และหลังอ่าน อักษร S แทนคำว่า Survey Q อักษรแทนคำว่า Question ส่วนสามขั้นที่เหลือได้แก่ Reading, Reciting และ Reviewing (3Rs) โดย 2 ขั้นตอนแรก เป็นกิจกรรมก่อนการอ่าน จุดแข็งของยุทธศาสตร์นี้ ก็คือ จะสามารถช่วยให้นักเรียนศึกษาโครงสร้างของบทอ่านเขาจะได้รับภาระชี้แนะให้มองหาและใช้ประโยชน์ของหัวข้อเรื่อง หัวข้อย่อย ภาพประกอบ แผนภูมิ และกราฟ นอกจากนี้ยังมีการเน้นความคงทนของความคิดในช่วงหลังจากเขาผลจากบทอ่านซ้ำครู่

9.2 องค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้แบบ SQ3R

การจัดการเรียนรู้แบบ SQ3R มีองค์ประกอบสำคัญดังนี้

1. หัวข้อหรือเรื่องที่ทำให้ผู้เรียนอ่าน
2. การเปลี่ยนหัวเรื่องที่อ่านเป็นคำถาม
3. การอ่านเพื่อหาคำตอบ
4. การจดบันทึกความคิดที่สำคัญ
5. การสรุปโดยมองภาพรวมของเรื่อง

9.3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบ SQ3R

9.3.1 ชั้น Survey (S)

เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนให้ผู้เรียนอ่านอย่างคร่าวๆ โดยการกวาดสายตาไปตามหัวข้อในบทหนึ่งๆ เพื่อหาข้อหรือจุดสำคัญของเรื่องที่เรื่อนั้นจะกล่าวต่อไป ถ้าหากว่าเรื่อนั้นมีบทสรุปก็อ่านบทสรุปด้วย การอ่านในขั้นนี้ไม่ควรใช้เวลาเกิน 1 นาที และการอ่านนี้จะชี้ให้เห็นหัวข้อสำคัญๆ หรือแนวคิดที่เป็นหลักของเรื่องประมาณ 3 - 6 หัวข้อ การอ่านคร่าวๆ นี้จะช่วยให้ผู้เรียนเรียบเรียงแนวคิดต่างๆ ได้เมื่ออ่านเรื่องอย่างละเอียดในภายหลัง

การสำรวจหนังสือ

1. อ่านชื่อเต็มของหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์และชื่อสำนักพิมพ์ เพื่อแน่ใจว่าไม่สับสนกับเล่มอื่นที่ใช้กันแล้ว

1.1 อ่านบทนำ ซึ่งผู้เขียนจะบอกเล่าคร่าวๆ เกี่ยวกับหนังสือและบอกเหตุผลว่าทำไมเขาจึงเขียนหนังสือ

1.2 พลิกดูทั้งเล่มและหยุดดูรูปภาพ แผนภูมิหรือกราฟต่างๆ

1.3 อ่านหัวข้อใหญ่ของแต่ละบทและหัวข้อย่อยเพื่อให้เข้าใจเนื้อเรื่องในรายละเอียด

1.4 อ่านบทสรุปของแต่ละบทถ้ามี

1.5 อ่านคำแปลหรือคำอธิบายศัพท์เพื่อความเข้าใจอย่างคร่าวๆ

1.6 อ่านรายชื่อหนังสืออ้างอิงอย่างคร่าวๆ

2. การสำรวจบทใดบทหนึ่งของหนังสือเรียน

2.1 อ่านหัวข้อใหญ่และตัดสินใจว่าเนื้อหาจะใช้ประโยชน์ได้หรือไม่

2.2 อ่านหัวข้อย่อยรวมทั้งจำนวนตัวเลขที่สำคัญๆ

2.3 ดูภาพประกอบและคำบรรยายภาพ

2.4 อ่านบรรณานุกรม ซึ่งรวบรวมไว้ท้ายบท

2.5 อ่านย่อหน้าที่เป็นคำนำหรือบทนำในบทนั้น

2.6 อ่านย่อหน้าสุดท้ายหรือบทสรุปของบทนั้น

9.3.2 ชั้น Question (Q)

เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เรียนเปลี่ยนหัวข้อเรื่องทีอ่านเป็นคำถาม การตั้งคำถามนี้จะทำให้มีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น ดังนั้น จึงเพิ่มความเข้าใจมากขึ้น คำถามจะช่วยให้ฝึกย้อนถึงความรู้เดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับเรื่องทีอ่านเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องได้เร็วยิ่งขึ้น และคำถามจะช่วยให้ส่วนสำคัญของเรื่องเด่นชัดขึ้นในขณะที่อ่านรายละเอียดที่อธิบายหัวข้อนั้นๆ การเปลี่ยนหัวข้อเป็นคำถามได้ทันทีที่อ่านหัวข้อ แต่ผู้เรียนจะต้องพยายามคิดอยู่เสมอว่าต้องอ่านเพื่อหาคำตอบดังนี้

1. เราได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับวิชานี้
2. ผู้สอนได้สอนอะไรบ้างแล้วในรายวิชานี้
3. เราต้องการรวบรวมอะไรบ้างหลังจากอ่านบทนี้จบ
4. หัวข้อใหญ่และหัวข้อย่อยของแต่ละบทมีความหมายที่แท้จริงว่า

อย่างไร

5. ถ้ามีคำถามท้ายบทในแต่ละบท คำตอบของมันคืออะไร

9.3.3 ชั้น Read (R)

เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะต้องอ่านเรื่องเพื่อหาคำตอบ นั่นคือ อ่านตั้งแต่ต้นจนจบตอนของหัวข้อแรก การอ่านนี้ไม่ใช่การค่อย ๆ อ่านไปที่ละบรรทัดแต่เป็นการอ่านที่มีความกระตือรือร้นที่จะหาคำตอบให้ได้

อ่านครั้งที่ 1

1. อ่านอย่างรวดเร็วแล้วพยายามเจาะหาประเด็นสำคัญของแต่ละบทแต่ละหัวข้อ แต่ละย่อหน้า
2. อย่างมีว่แต่ขีดเส้นใต้หรือป้ายปากกาสี ควรทำเครื่องหมายด้วยดินสอและเขียนอย่างเบาๆ
3. อย่ามีว่แต่จดบันทึกเพราะจะทำให้สมาธิในการอ่านลดลง

อ่านครั้งที่ 2

1. อ่านซ้ำอีกครั้ง คราวนี้ทำเครื่องหมายข้อความที่สำคัญ
2. รวบรวมประเด็นต่างๆ เข้าด้วยกัน
3. ลองประเมินเนื้อหา (หากเป็นข้อโต้แย้งให้พิจารณาว่าอ่านแล้วดูมีเหตุผลหรือไม่ ข้อมูลที่บอกในหนังสือขัดกับความจริงหรือความรู้ที่นักเรียนเคยรู้มาหรือไม่)
4. สรุปเนื้อหาเพื่อง่ายต่อการรื้อฟื้นความจำในภายหลัง

9.3.4 ชั้น Recite (R)

เมื่อผู้เรียนอ่านจบตอนที่หนึ่งแล้วให้ผู้เรียนพยายามตอบคำถามอย่างย่อๆ โดยใช้สำนวนภาษาของตนเองพร้อมบอกชื่อตัวอย่างในเรื่อง การทำเช่นนี้จะทำให้รู้ว่าเรื่องที่อ่านเกี่ยวกับอะไร ถ้าตอบคำถามไม่ได้ให้ย้อนกลับไปอ่านเรื่องใหม่อย่างคร่าวๆ วิธีการบรรยายถึงสิ่งที่อ่านไปแล้วดีที่สุด คือ การจดบันทึกวลีที่สำคัญๆ ในรูปของโครงเรื่องอย่างสั้นๆ การจดบันทึกทำให้ต้องใช้กล้ามเนื้อสายตาและต้องคิดโดยใช้ภาษาในการจินตนาการ การใช้ประสาทรับความรู้สึกยิ่งมากก็ยิ่งทำให้จำได้ดียิ่งขึ้น

จากนั้นใช้กระบวนการในขั้นตอนที่ 2, 3 และ 4 ในการอ่านแต่ละตอนที่เหลือ นั่นคือเปลี่ยนหัวข้อเป็นคำถาม อ่านเพื่อตอบคำถาม และการระบุคำตอบโดยการจดบันทึกวลีที่สำคัญๆ ในรูปโครงสร้างใช้วิธีการดังกล่าวในการอ่านจนจบบทเรียน

1. เขียนข้อคิดเห็นสั้นๆ ไว้ตรงช่องว่างระหว่างบรรทัด
2. ให้หัวข้อโดยหมายเลขในประเด็นสำคัญๆ
3. ชิดเส้นใต้คำหรือวลีที่สำคัญ เครื่องหมายและข้อสรุปสั้นๆ เหล่านี้ จะทำ

ให้หนังสือของเรากลายเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ได้รับความรู้อย่างง่ายดายขึ้น แต่โปรดจำไว้ว่าไม่ควรขีดเขียนหรือทำเครื่องหมายใดๆ ลงในหนังสือของห้องสมุด

9.3.5 ชั้น Review (R)

เมื่ออ่านจนจบบทเรียนแล้วให้ผู้เรียนตรวจดูบันทึกที่จดไว้ให้มองเห็นภาพรวมของจุดสำคัญ และความสัมพันธ์ของจุดสำคัญเหล่านั้น และตรวจสอบความจำเป็นในเรื่อง โดยการพยายามระลึกถึงจุดสำคัญของเรื่องโดยไม่ต้องดูบันทึกแล้วพยายามระลึกถึงหัวข้อย่อยแล้วบันทึกไว้ได้หัวข้อสำคัญ

1. สำนวนจดหัวข้อ (ชื่อ) ของหนังสือ หัวข้อและเนื้อหาโดยย่อของแต่ละบท
2. ตรวจสอบว่าเนื้อหาที่มีนั้น ตอบคำถามที่นักเรียนมีไว้ในใจหรือไม่
3. อ่านอีกครั้งเพื่อแน่ใจว่าเราเก็บประเด็นสำคัญของหนังสือได้หมด

ซูลี อินมัน (2533, หน้า 14) ได้กล่าวถึงวิธีการอ่านแบบ SQ3R ว่าเป็นวิธีหนึ่งที่น่าจะช่วยให้ผู้อ่านได้พัฒนาการอ่านจากการอ่านออก แปลความหมายได้ไปสู่การอ่านเป็นวิธีการอ่านแบบ SQ3R มีขั้นตอนดังนี้

1. การสำรวจ หมายถึงสำรวจชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ สารบัญ คำนำ รวมทั้งแนวความคิดและจุดมุ่งหมายของการเขียนหนังสือเล่มนั้นๆ
2. การตั้งคำถามคือ ควรพิจารณาให้แน่ชัดว่าตนเองต้องการคำตอบอะไร
3. การอ่านคือ อ่านเพื่อที่จะได้คำตอบตามที่ตั้งคำถามไว้แล้ว โดยพยายามมุ่งหารายละเอียดเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดเจนในคำถามให้มากที่สุด
4. การจดจำคือ เมื่อได้รับคำตอบจากการอ่านแล้วมีการจดบันทึกไว้เพื่อเตือนความจำและตรวจสอบว่าจากการอ่านนั้นได้ความคิดอะไรใหม่ขึ้นมาบ้าง

5. การทบทวน คือทบทวนว่าถูกต้องเพียงใดรวมทั้งพยายามนำความรู้ที่ได้รับออกมาใช้

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2543, หน้า 139) ได้กล่าวถึงวิธีการอ่านโดยใช้วิธีการสำรวจตรวจทาน หรือการสอนอ่านแบบ SQ3R ไว้ดังนี้ การสอนอ่านโดยใช้วิธีสำรวจตรวจทาน (SQ3R) เป็นกระบวนการอ่านขั้นสูง ซึ่งผู้อ่านจะต้องใช้ทักษะการอ่านในใจและการคิด วิเคราะห์ วิจัย สอนอ่านประเภทนี้จึงเหมาะที่จะใช้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลาย เพราะได้รับการฝึกทักษะการอ่านในใจ และการคิดวิเคราะห์ สามารถวินิจฉัยเรื่องราวที่อ่านได้ตามเวลาที่กำหนดให้ วิธีการสอนอ่านแบบ SQ3R มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นสำรวจ หมายถึง การอ่านชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง เปิดดูเนื้อเรื่องอย่างคร่าว ๆ ดูภาพ แผนที่ หรือกราฟ ตลอดจนส่วนประกอบอื่นๆ ที่เป็นส่วนรวมของเรื่อง ในขั้นนี้จะใช้เวลาอย่างรวดเร็ว
2. ขั้นตั้งคำถาม หมายถึง ตั้งคำถามจากเรื่องที่ได้สำรวจมาแล้ว โดยคำถามจะต้องสัมพันธ์กับเรื่องที่อ่าน นักเรียนสามารถค้นหาคำตอบได้
3. ขั้นอ่าน หมายถึง อ่านเรื่องให้ละเอียดเพื่อค้นหาคำตอบให้ตรงคำถามที่ตั้งไว้
4. ขั้นเล่าเรื่อง หมายถึง นักเรียนช่วยกันเล่าเรื่องจากที่อ่านมาทั้งหมด เพื่อตอบคำถามให้ได้ครบถ้วน คำตอบบางข้อที่ไม่สมบูรณ์ควรร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้มาซึ่งความชัดเจนของคำตอบ
5. ขั้นทบทวน หมายถึง นักเรียนทบทวนเรื่องอย่างละเอียดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจเพื่อป้องกันการลืมเนื้อเรื่อง ในขั้นนี้นักเรียนต้องเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความคิดของผู้เขียน และองค์ประกอบที่สำคัญของเนื้อเรื่อง ซึ่งขั้นนี้จะช่วยพัฒนาในด้านความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ได้ดี

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบ SQ3R พอสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบ SQ3R เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นทักษะ กระบวนการอ่าน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่อ่านดียิ่งขึ้น โดยจัดการเรียนรู้เป็น 5 ขั้น คือ 1) ขั้น Survey (S) สำรวจการอ่าน 2) ขั้น Question (Q) การตั้งคำถาม 3) ขั้น Read (R) การอ่านเพื่อหาคำตอบ 4) ขั้น Recite (R) การจดบันทึกหรือเล่าเรื่องจากที่อ่าน 5) ขั้น Review (R) การทบทวนการอ่าน การจัดการเรียนรู้ทั้ง 5 ขั้นนี้เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้อ่านได้พัฒนาการอ่านจากการอ่านออก แปลความหมายได้ไปสู่การอ่านเป็น สามารถวินิจฉัยเรื่องราวที่อ่านได้

10. การประเมินทักษะการอ่านจับใจความ

การอ่านจับใจความสำคัญเป็นกระบวนการอ่านเพื่อทำความเข้าใจความหมายของข้อความหรือเนื้อเรื่องเพื่อระบุเรื่องที่อ่านว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร เนื้อหาเป็นอย่างไร ใครทำอะไรที่ไหนอย่างไร ส่วนประกอบของเรื่องและจัดลำดับเหตุการณ์ของเรื่องได้ ดังนั้นการประเมินผลการอ่านจับใจความจำเป็นต้องประเมินผลความเข้าใจในการอ่านของผู้เรียนด้วย

10.1 การประเมินผลความเข้าใจในการอ่านในด้านต่างๆ ได้มีผู้อธิบายไว้ดังนี้
 สุนันท มั่นเศรษฐวิทย์ (2543, หน้า 148-150) ได้เสนอการประเมินการอ่าน
 จับใจความโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานพิจารณาเนื้อเรื่องที่ผู้อ่านจับใจความ ไว้ 2 วิธี คือ

1. การใช้เครื่องมือที่เป็นแบบทดสอบ ผู้อ่านจะต้องตอบคำถามให้ได้ร้อยละ
 70 ขึ้นไปการยึดเกณฑ์นี้นักการศึกษาที่มีความเห็นว่าผู้อ่านได้พลาตเนื้อหาบางตอนไปร้อยละ 30
 แล้วหากยึดเกณฑ์ประเมินที่ต่ำกว่านี้จะทำให้มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในเหตุการณ์สำคัญของ
 เรื่อง โดยเสนอแนะเกณฑ์การประเมินการอ่านจับใจความไว้ดังนี้

1.1 ผู้อ่านที่สามารถตอบคำถามหรือเล่าเรื่องได้ถูกต้องในขอบเขต
 ร้อยละ 90 – 100 มีความสามารถในการอ่านจับใจความอยู่ในระดับที่ 1

1.2 ผู้อ่านที่ตอบคำถามหรือที่เล่าเรื่องได้ถูกต้องร้อยละ 75 – 89 มี
 ความสามารถในการอ่านจับใจความอยู่ในระดับที่ 2

1.3 ผู้อ่านที่สามารถตอบคำถามหรือเล่าเรื่องได้ถูกต้องต่ำกว่าร้อยละ
 75 แสดงว่ายังมีข้อบกพร่องในการอ่านจับใจความ พลาตประเด็นสำคัญของเนื้อเรื่อง ควรมีการ
 อ่านทบทวน ลักษณะการประเมินการอ่านจับใจความของภาษาไทยควรใช้เกณฑ์การอ่านจับ
 ใจความได้ร้อยละ 70 เป็นอย่างน้อย แล้วใช้หลักส่งเสริมให้ผู้อ่านมีพัฒนาการในการจับใจความ
 ให้มากขึ้นควบคู่กับการพัฒนาอัตราเร็วในการอ่าน

2. การใช้แบบประเมินค่า โดยการใช้ระดับตัวอักษรแล้วตีค่าออกมาเป็น
 คะแนน เช่นเมื่อผู้อ่านประเมินการอ่านจับใจความของตนเองแล้วรวมคะแนนทั้งหมดในแต่ละช่อง
 สมมติให้ แบบประเมินค่าทั้งหมดมี 20 ข้อ ถ้าทำเครื่องหมายในช่อง “มาก” ทุกช่องจะได้คะแนน
 เต็ม 80 คะแนน ระดับคะแนนที่ได้มีขอบเขตดังนี้

คะแนน 72 – 80	เท่ากับระดับ 4	หมายถึง ดี
คะแนน 52 – 71	เท่ากับระดับ 3	หมายถึง ค่อนข้างดี
คะแนน 32 – 51	เท่ากับระดับ 2	หมายถึง พอใช้
คะแนน 0 – 31	เท่ากับระดับ 1	หมายถึง ปรับปรุง

ผู้อ่านที่ประเมินการอ่านจับใจความของตนเองแล้ว หากรวมคะแนนแล้วอยู่ใน
 ระดับ 4 และ 3 แสดงว่ามีความสามารถในการอ่านจับใจความที่น่าพอใจ แต่ถ้าผลที่ได้อยู่ใน
 ระดับ 2 หรือ 1 ผู้อ่านควรปรับปรุงเพื่อพัฒนาคุณภาพการอ่านจับใจความให้ดีขึ้น

แฮร์ริส (Harris, 1968, pp.93-96) สรุปได้ว่า การทดสอบความเข้าใจในการอ่านควร
 ให้ครอบคลุมความสามารถในการอ่าน 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านภาษาและสัญลักษณ์ คือ ความสามารถในการเข้าใจความหมายส่วนใหญ่
 ของคำที่ปรากฏในบทอ่าน รู้จักการเดาคความหมายของคำศัพท์จากบริบท เข้าใจระบบคำและ
 โครงสร้างประโยคเข้าใจข้อความยาวๆ การย่อหน้า เป็นต้น

2. ด้านความคิด คือ ความสามารถจะบรรลุจุดประสงค์ของผู้เขียน ความคิดสำคัญของข้อความที่อ่าน สามารถเข้าใจความคิดย่อยที่มาสนับสนุน สามารถสรุปและ อนุมานความจากสิ่งที่อ่านได้

3. ด้านอารมณ์และลีลาของเนื้อหาที่อ่าน คือ สามารถบอกถึงทัศนคติของผู้เขียนต่อเรื่องที่อ่านและต่อผู้อ่านได้ เข้าใจอารมณ์ของเรื่อง สามารถระบุวิธีและแนวการเขียนของผู้เขียน

ฮาฟเนอร์, และ จอลลี่ (Hafner, & Jolly, 1972 p.147) ได้สรุปการประเมินผลความเข้าใจในการอ่านให้ดูจากความสามารถต่อไปนี้

1. ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงละเอียดต่าง ๆ จากเรื่องที่อ่านได้
2. เข้าใจคำชี้แจง สามารถปฏิบัติตามคำชี้แจงหรือคำแนะนำที่เขียนไว้ได้ถูกต้อง
3. จดจำและสามารถบรรยายสิ่งที่ได้อ่านเป็นคำพูดของตัวเองได้
4. ลำดับเหตุการณ์ของเรื่องราวที่อ่านได้ถูกต้อง
5. แยกได้ว่ารายละเอียดตอนไหนสำคัญ ตอนไหนไม่สำคัญ
6. บอกได้ว่าตัวอย่างหรือคำอธิบายประกอบต่างๆ มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา ความสำคัญตอนไหนอย่างไร
7. บอกได้ว่าประโยคไหนเป็นประโยคแสดงเนื้อความสำคัญหรือใจความสำคัญของเรื่องราวที่อ่าน
8. บอกได้ว่าเนื้อหาของเรื่องที่อ่าน มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาในบทความอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างไร
9. แสดงข้อสรุปของบทความที่อ่านได้อย่างถูกต้อง
10. บอกได้ว่าในการเขียนบทความที่อ่านนั้น ผู้เขียนได้ยึดแนวอะไรในการจัดเรียบเรียง เช่น เวลา สถานที่ หรือสาเหตุและผล เป็นต้น
11. บอกได้ว่าอะไร คือ ความหมายที่ซ่อนเร้นที่ไม่ได้แสดงไว้ในบทความ
12. บอกได้ว่าเรื่องที่อ่านมีแนวการดำเนินเรื่องหรือให้อารมณ์อย่างไร
13. บอกวัตถุประสงค์ในการเขียนซึ่งผู้เขียนไม่ได้แสดงไว้ตรงๆ ได้
14. บอกได้ว่าตอนใดผู้เขียนใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบอย่างไร มีความหมายอย่างไร

10.2 เกณฑ์การวัดระดับความเข้าใจในการอ่าน

การวัดระดับความเข้าใจในการอ่านจากแบบทดสอบ มีผู้ให้เกณฑ์การวัดความเข้าใจในการอ่านนี้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

เบทส์ (Betts, 1975, p.184) กำหนดเกณฑ์ในการวัดระดับความเข้าใจเกี่ยวกับการอ่านจากผลการทดสอบ ดังนี้

1. ระดับการอ่านอิสระ ผู้เรียนอ่านเองให้เข้าใจเนื้อหาส่วนใหญ่ที่อ่าน ผู้เรียนต้องได้คะแนนความเข้าใจการตีความ ร้อยละ 90 ขึ้นไป

2. ระดับการสอนที่สอนผู้เรียนอ่านเองแต่ผู้สอนต้องอธิบายข้อความบางตอนให้ผู้เรียนฟังระดับนี้ครูเป็นผู้สอนและผู้เรียนอ่านเอง ผู้เรียนจะต้องได้คะแนนความเข้าใจการตีความร้อยละ 75 ขึ้นไป

3. ระดับการอ่านที่คับข้องใจ ผู้เรียนอ่านข้อความด้วยความยากลำบาก จะต้องได้คะแนนความเข้าใจการตีความร้อยละ 50 หรือต่ำกว่า

เครส, และจอห์นสัน (Kress, & Johnson, 1965, p.26) ได้กำหนดเกณฑ์ในการวัดระดับความสามารถ ด้านการอ่านไว้ ดังนี้

1. ระดับการอ่านอิสระ ผู้อ่านต้องได้คะแนนการอ่านเพื่อความเข้าใจไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90

2. ระดับการอ่านตามที่สอน ผู้อ่านต้องได้คะแนนจากการอ่านเพื่อความเข้าใจไม่ต่ำกว่า ร้อยละ 75

3. ระดับการอ่านตามที่สอน ผู้อ่านต้องได้คะแนนจากการอ่านเพื่อความเข้าใจร้อยละ 50 หรือต่ำกว่า

4. ระดับการอ่านด้วยการฟังอย่างเข้าใจ ผู้อ่านได้คะแนนจากการตอบคำถามจากเรื่องที่อ่านให้ฟังร้อยละ 75

จากการศึกษาแนวความคิดการประเมินการอ่านจับใจความดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าการประเมินการอ่านจับใจความโดยใช้แบบทดสอบ ผู้เรียนต้องตอบคำถามหรือเล่าเรื่องได้ถูกต้องผ่านเกณฑ์อย่างน้อยร้อยละ 75 ขึ้นไป จึงจะแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการอ่านจับใจความที่น่าพอใจ

11. การสร้างนิสัยรักการอ่าน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 593) ได้ให้ความหมายของคำต่อไปนี้ได้แก่

นิสัย หมายถึง ความประพฤติที่เคยชิน เช่น จนเป็นนิสัย

รักการอ่าน หมายถึง มีจิตใจฝักใฝ่มุ่งมั่นต่อการอ่านอย่างแท้จริง ด้วยเห็นความสำคัญของการอ่านอย่างยิ่ง

นิสัยรักการอ่าน จึงหมายถึง การฝักใฝ่มุ่งมั่นแต่การอ่านและอ่านจนเคยชินอ่านจนเป็นนิสัย แม้บางครั้งจะมีปัญหาและอุปสรรคต่อการอ่านบ้างก็ไม่ย่อท้อ คนที่มีนิสัยรักการอ่านย่อมอ่านทุกอย่างที่เป็นวัสดุสำหรับอ่าน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ สิ่งพิมพ์อื่นๆ ป้ายโฆษณา ประชาสัมพันธ์ต่างๆ หรือแม้แต่กระดาษห่อของ อ่านได้ทุกสถานที่ ทุกโอกาส แม้แต่อยู่ในห้องสุขาและไม่ปล่อยเวลาว่างไปกับกิจกรรมอื่นใดนอกจากการอ่าน

อุทัย ภิรมย์ริน (2533, หน้า 11) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการฝึกทักษะการอ่าน ครูเป็นผู้นำทางและเป็นตัวแบบสำหรับทักษะการอ่าน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้เพิ่มพูนทักษะการอ่านตามแนวปฏิบัติดังนี้

1. มีจุดประสงค์ที่แน่ชัดในการฝึกทักษะการอ่าน
 2. มีความรู้และเข้าใจธรรมชาติและกระบวนการของการอ่านที่จะนำมาใช้ฝึกให้นักเรียน

3. มีความเข้าใจในเทคนิคการอ่าน ที่จะจัดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่าน
 4. สามารถใช้กลวิธีการอ่านด้วยตนเอง
 5. เป็นพี่เลี้ยงที่เข้าใจปัญหา และความสามารถของนักเรียนในชั้นเรียน
 ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, หน้า 86) ได้กล่าวถึงองค์การที่มีบทบาทในการสร้างนิสัยรักการอ่าน สรุปได้ดังนี้

1. บ้านหรือครอบครัว เป็นสถาบันสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็ก ๆ รักการอ่าน พ่อแม่ให้ความรักความอบอุ่น ทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่างๆ ให้กับลูก เช่น เล่านิทาน เล่าเรื่องในหนังสือ อ่านหนังสือให้ลูกฟัง ฯลฯ

2. โรงเรียน ควรมีห้องสมุดที่น่าสนใจ นำเข้าไปอ่าน ครูและบรรณารักษ์จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่างๆ ทำให้เด็กอยากเข้าไปเรียน ไปอ่าน และอยากร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ครูและบรรณารักษ์จัดขึ้น เช่นการเล่านิทาน แข่งขันตอบปัญหา โต้ว่าที่ แสดงละคร สนทนาเรื่องหนังสือ ฯลฯ ทั้งบ้าน โรงเรียน และชุมชน ควรให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านต่างๆ ล้วนแต่เป็นการสร้างนิสัยรักการอ่านให้เด็กทั้งสิ้น

แฮริส, และสมิท (Harris, & Smith, 1976, p.487) มีความเห็นว่า วิธีที่จะส่งเสริมให้นักเรียนรักการอ่านควรจะชักจูงและแนะนำให้อ่านด้วยวิธีที่เหมาะสม คือ ชั้นแรกควรให้นักเรียนอ่านหนังสือที่ง่าย สั้น และตรงกับความสนใจ เมื่อนักเรียนเกิดทัศนคติต่อการอ่านแล้วนักเรียนจะหาหนังสือต่างๆ มาอ่านเอง

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การพัฒนาความสามารถในการอ่านเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ ได้รับความเพลิดเพลินและพัฒนาความคิดวิจารณ์ญาณของตน ผู้เรียนต้องสร้างนิสัยที่ดีในการอ่านโดย อ่านในเวลาว่าง และอ่านอย่างเต็มใจ ถ้าเราสามารถปลูกฝังเด็กให้เป็นนักอ่านได้ ก็เชื่อได้ว่า เด็กจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้สมบูรณ์ขึ้น ดังนั้น ครูจึงต้องหาวิธีการจัดกิจกรรมเพื่อชักจูงแนะนำ และส่งเสริมให้เด็กรักการอ่านหนังสืออยู่อย่างเสมอ

ความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน

1. ความหมายของนิทาน

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับนิทานไว้ดังนี้

ฉวีวรรณ กินาวงศ์ (2533, หน้า 101) ได้ให้ความหมายของนิทานว่า นิทานหมายถึง เรื่องเล่าสืบต่อกันมาแต่ไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มต้นเล่าตั้งแต่เมื่อใดเพราะไม่มีหลักฐานยืนยันแน่นอน

ภิญญาพร นิตยะประภา (2534, หน้า 32) ให้ความหมายว่า นิทานคือเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาที่มีได้เจาะแสดงประวัติความเป็นมาของเรื่อง จุดใหญ่ก็เพื่อความสนุกสนานและความพอใจทั้งผู้เล่าและผู้ฟังที่จะสนองความต้องการทางด้านจิตใจของผู้ฟัง โดยบางครั้งสอดแทรกคติสอนใจเอาไว้ด้วย

วิล มาศจรัส (2539, หน้า 9-12) ให้ความหมายว่า นิทานคือเรื่องที่เล่ากันมาแต่สมัยโบราณ ตรงกับภาษาบาลี แปลว่า เรื่องเดิม เรื่องที่ผูกขึ้น และเรื่องที่อ้างอิง นิทานเป็นรูปแบบของศิลปะพื้นบ้านที่เก่าแก่ที่สุดยิ่งกว่าศิลปะทั้งมวลเกิดขึ้นก่อนที่มีการตีพิมพ์หนังสือ นิทานเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีความหมายมีคุณค่า มีทั้งนิทานที่เล่าปากเปล่าและเขียนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

เกริก ยूनพันธ์ (2543, หน้า 8) ให้ความหมายว่า นิทานคือการผูกเรื่องขึ้นเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสุขและสนุกสนาน แฝงคำสอนจรรยาในการใช้ชีวิต การเล่านิทานเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่อเนื้อของผู้เล่าให้คนรุ่นใหม่ฟัง นิทานมีอยู่กับตัวของผู้ใหญ่ทุกคน ดังนั้นเด็ก ๆ จะได้ฟังนิทานตั้งแต่อยู่กับครอบครัว เรื่องเล่าเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิดแทรกเรื่องจริยธรรมและการปฏิบัติเพื่อให้ผู้ฟังได้รับแต่เรื่องที่ดีงาม ประทับใจ และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้เล่า

สรุปได้ว่า นิทานหมายถึง เรื่องราวที่ถ่ายทอดต่อกันมาโดยอาศัยการเล่าจากปากต่อปาก เพื่อมุ่งให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนาน แต่แฝงด้วยคติธรรมและคำสอนเพื่อให้ทุกคนเป็นคนดีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2. ประเภทของนิทาน

มีนักการศึกษาได้จัดแบ่งประเภทของนิทานเป็นหลายประเภทด้วยกัน ดังนี้

วิล มาศจรัส (2539, หน้า 26) ได้แบ่งประเภทของนิทานเป็น 9 ประเภท ดังนี้

1. เทพนิยาย (fairy tale) เช่น เรื่องสโนไวท์
2. นิทานชีวิต (romantic tale) เช่น นิทานอาหรับราตรี
3. นิทานวีรบุรุษ (hero tale) เช่น เฮอคิวลิส
4. นิทานประจำถิ่น (local legend) เช่น ตำนานเมืองลพบุรี
5. นิทานอธิบายเหตุ (explanatory tale) เช่น ทำไมน้ำทะเลจึงเค็ม
6. นิทานตำนานและเทพปกรณัม (myth) เช่น กำเนิดเทวดา
7. นิทานสัตว์ (animal tale) เช่น กระจ่างกับเต่า
8. นิทานมุขตลก (jest) เช่น ศรีธนญชัย
9. นิทานสัจนิยม (realistic fiction) เป็นนิทานที่มีเรื่องราวที่มีชีวิตเช่นเดียวกับ

มนุษย์

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543, หน้า 133-196) ได้จัดประเภทนิทานพื้นบ้านตามรูปแบบได้จัดเป็น 11 ประเภทดังนี้

1. นิทานเทพปกรณัม (myth) เป็นเรื่องอธิบายกำเนิดของจักรวาล กษัตริย์ กำเนิดมนุษย์และสัตว์ ปราศกฏการณั้ธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวัน จันทรคราส สุริยคราส ฟ้าแลบ ฟ้าร้อง รวมถึงบทบาทหน้าที่ของเทวดาและผู้ปกครองครองแผ่นดิน
2. นิทานศาสนา (religious tale) เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และบุคคลสำคัญในสมัยพุทธกาล เนื้อเรื่องจะเน้นคติธรรมทางพุทธศาสนา
3. นิทานคติธรรม (fable) เป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องขนาดไม่ยาว ดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อนตัวละครเป็นคนหรือสัตว์ มีแนวคิดสำคัญคือทำความดียอมได้ดี ทำความชั่วยอมได้รับผลชั่ว โดยผู้เล่าจะเน้นแนวคิดดังกล่าวไว้ท้ายเรื่อง
4. นิทานมหัศจรรย์ หรือเทพนิยาย (fairy tale) เป็นนิทานขนาดยาวมีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับความมหัศจรรย์ เช่น มีของวิเศษ ความสามารถพิเศษ มีมนุษย์ เป็นต้น
5. นิทานชีวิต (novella) เป็นนิทานที่มีขนาดค่อนข้างยาว และมีตัวละครหลายตัว ตัวละครส่วนใหญ่เป็นคน อาจมีตัวละครเป็นสัตว์และมนุษย์ เช่น ผีเสื้อ เทวดา นิทานชีวิตมีลักษณะเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริง มีการบอกชื่อและฐานะตำแหน่งของตัวละครและสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์อย่างชัดเจน
6. นิทานประจำถิ่น (saga) เป็นเรื่องเล่าที่สืบต่อกันมานาน มีเนื้อเรื่องที่เชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริงและมักอธิบายความเป็นมาของสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่โดยธรรมชาติ เช่น ทะเล ภูเขา เกาะ เป็นต้น และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเนื่องจากศาสนา เช่น เจดีย์ พระธาตุ เป็นต้น ขนาดของนิทานมีทั้งสั้นและยาว นิทานประจำถิ่นบางเรื่องอาจจัดเป็นนิทานประเภทอื่นด้วยก็ได้
7. นิทานอธิบายเหตุ (explanatory tale) มักเป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องสั้นๆ เนื้อเรื่องจะอธิบายที่มีของสิ่งต่างๆ เช่น คน สัตว์ พืช ปราศกฏการณั้ธรรมชาติ พิธีกรรม ขนบประเพณี อาหารและเครื่องใช้ต่างๆ
8. นิทานสัตว์ (animal tale) คือ นิทานที่มีตัวละครเป็นสัตว์ เนื้อเรื่องแสดงถึงนิสัย สันดานที่แท้จริงของสัตว์ สัตว์โง่ สัตว์ฉลาด สัตว์เจ้าเล่ห์ และสัตว์ดี
9. นิทานเรื่องผี (ghost tale) เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับภูตผีต่างๆ ผีคนตาย ผีบ้าน ผีป่า ผีเรือน ผีประจำต้นไม้ ผีที่สิงอยู่ในร่างกาย และผีเบ็ดเตล็ด
10. นิทานมุขตลก (jest) เป็นเรื่องเล่าที่ให้ความตลกขบขันแก่ผู้ที่รับฟัง เนื้อเรื่องกล่าวถึงความฉลาด ความโง่ หรือเป็น ความเกียจคร้าน เรื่องเพศ คนพิการ นักบวช และคนต่างถิ่นหรือต่างชาติ

11. นิทานซ้ำแบบ (formula tale) หมายถึง นิทานที่มีรูปแบบสร้างพิเศษ นิทานประเภทนี้ เป็นการเล่าเพื่อความสนุกสนานของผู้เล่าและผู้ฟังโดยแท้ เช่น นิทานไม่รู้จบผู้เล่าสามารถเล่าไปได้นานเท่าที่ผู้ฟังต้องการ นิทานลูกโซ่ ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นๆ หลายครั้ง นิทานลูกโซ่ที่คนไทยรู้จักดีก็คือ เรื่องยายกับตาปลูกลงาให้หลานเฝ้า

วรรณิ ศิริสุนทร (2542, หน้า 13) แบ่งนิทานออกเป็นชนิดใหญ่ๆ ดังนี้

1. นิทานเกี่ยวกับสัตว์พูดได้ (talking – best tales) มีตัวละครเป็นสัตว์พูดจาโต้ตอบกัน บางครั้งสัตว์พูดจาโต้ตอบกับคนด้วย เช่น เรื่อง The Three Little Pigs, The Little Red Hen, และ Puss in Boots.

2. นิทานไม่รู้จบ (cumulative tales) เป็นนิทานเรื่องธรรมดาพื้นๆ แต่เนื้อเรื่องมีการกระทำต่อเนื่องไปเรื่อยๆ และซ้ำๆ กัน เช่น Old Macdonald's Farm, The Old Woman and Her pig, Chicken Little, This is the House That Jack Built, The Pancake, และ I know and Old Lady Who Swallowed a Fly.

3. นิทานตลกขบขัน (the drolls หรือ humorous tales) เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็นทำนองไร้สาระหรือโง่เขลา แปลกประหลาด ชวนให้เห็นเป็นเรื่องตลกขบขัน บางครั้งก็เป็นการใช้ปฏิภาณไหวพริบ เช่น เรื่อง How the Peasant Helped His House, และ Who am I?

4. นิทานอธิบายเหตุ (pour quoi stories หรือ tales that tell why) เป็นนิทานที่อธิบายหรือตอบคำถามของเด็กๆ ว่าทำไม เช่น เรื่อง Why the Sun and the Moon Live in the Sky, และ How Summer Came to Canada.

5. เทพนิยาย (fairy tales) หรือบางครั้งก็เรียกว่า นิทานเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา (tales of magic) ลักษณะของนิทานชนิดนี้ที่เห็นเด่นชัดคือ เรื่องมักยาว ชับซ้อน ตัวละครมักมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์สามารถบันดาลสิ่งที่ตั้งถามหรือสิ่งที่ชั่วร้ายได้

จากการศึกษาประเภทของนิทาน พอสรุปได้ว่านิทานที่นำมาเล่าหรือมีไว้สำหรับอ่านมีหลายประเภท ทั้งที่เป็นเรื่องที่มีเค้าโครงเรื่องมาจากความจริง และมนุษย์แต่งขึ้นเพื่อให้ผู้ฟังและผู้อ่านเกิดความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลิน เป็นแบบอย่างอุทาหรณ์และให้ข้อคิดต่างๆ

3. องค์ประกอบพื้นฐานของนิทาน

การนำนิทานมาใช้ในการเรียนการสอนนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบองค์ประกอบพื้นฐานของนิทานก่อน เพื่อง่ายในการจัดกิจกรรม และเป็นพื้นฐานให้นักเรียนมีทักษะในการอ่านนิทานต่อไป

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531, หน้า 65-66) ได้กล่าวถึงการแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. ตัวละครสำคัญในเรื่องจะแปลกพิสดารกว่าตัวอื่น หรือมีบางสิ่งบางอย่างเป็นพิเศษเช่น เป็นหอยสังข์ เป็นลูกคนสุดท้าย เป็นคู่แฝด เป็นเจ้าหญิงตกยาก หรือเป็นลูกกำพร้า เป็นต้น

2. มีต้นเหตุสำคัญให้เรื่องเกิดขึ้นหรือดำเนินไป หรือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของเรื่อง อนุภาคที่สำคัญ ๆ ของนิทานไทย เช่น การชูปดัว การเสี่ยงทาย การเลือกคู่ การเรียกเนื้อเรียกปลา การแปลงกาย การขอพร การอธิบาย เป็นต้น

3. อนุภาคหนึ่งๆ จะเป็นเหตุการณ์เดียว แต่นิทานเรื่องหนึ่งมีหลายอนุภาค การแบ่งนิทานตามอนุภาคนี้ เป็นการแบ่งนิทานที่ละเอียดกว่าการแบ่งนิทานตามแบบเรื่อง (type) มีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดหมวดหมู่ จัดระเบียบของนิทานให้ชัดเจน และศึกษาได้ง่าย

นอร์ตัน (Norton, 1993, pp.435-436) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการประเมิ
นิทานจะต้องดูที่โครงสร้างเรื่อง (plot) ความขัดแย้ง (conflict) บุคลิกลักษณะของตัวละคร (characterization) ฉาก (setting) แก่นเรื่อง (theme) และรูปแบบ (style)

1. โครงสร้างเรื่อง (plot) เนื้อเรื่องในหนังสือเด็กส่วนใหญ่จะนำเสนอลักษณะของตัวละครและปัญหาในตอนเริ่มแรกของเรื่อง ความขัดแย้งจะตามมาจนกระทั่งถึงการไขปัญหาคลี่คลาย

2. ความขัดแย้ง (conflict) ความสนุกตื่นเต้นของเรื่องจะเกิดขึ้นตอนที่ตัวเอกของเรื่องพบกับอุปสรรค ในหนังสือสำหรับเด็กส่วนใหญ่จะพบลักษณะของความขัดแย้งอยู่ 4 ลักษณะ ดังนี้

2.1 ความขัดแย้งระหว่างบุคคล

2.2 ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับสังคม

2.3 ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับธรรมชาติ

2.4 ความขัดแย้งภายในของตัวละครเอง

3. บุคลิกลักษณะของตัวละคร (characterization) ลักษณะของตัวละครควรมีความน่าเชื่อถือ มีการพัฒนา จดจำได้ง่าย และต้องเหมือนคนปกติ คือมีทั้งส่วนดีและส่วนเสีย

4. ฉาก (setting) หมายถึงสถานที่ตั้งของเรื่องและเวลาที่เกิด

5. แก่นเรื่อง (theme) ความคิดหรือข้อคิดที่ซ่อนอยู่ในเรื่องไม่บอกตรงๆ ผู้อ่านจะรู้โดยต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ ในนิทาน

6. รูปแบบ (style) คือ รูปแบบของภาษาที่ผู้เขียนเลือกใช้ในการบรรยายลักษณะหรือเหตุการณ์ต่างๆ ภายในเรื่อง

จากการศึกษาองค์ประกอบพื้นฐานของนิทาน พอสรุปได้ว่า นิทานมีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ตัวละครที่ดำเนินเรื่อง เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภาษาที่ใช้ ฉาก และข้อคิดที่ซ่อนอยู่ในเรื่อง

4. ประโยชน์ของนิทานที่มีต่อการเรียนการสอน

การนำนิทานมาสอนอ่านในชั้นเรียนนั้น นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความสนใจและสนับสนุนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีงานวิจัยหลายชิ้นสนับสนุนว่าการสอนอ่านโดยใช้นิทานกับผู้เรียน โดยเฉพาะนักเรียนในระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษาได้ผลเป็นอย่างดี

วิเชียร เกษประทุม (2542, หน้า 9) ได้ให้รายละเอียดไว้ดังนี้คือ

1. นิทานให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความเครียดและช่วยให้เวลาผ่านไปอย่างไม่น่าเบื่อหน่าย
 2. นิทานช่วยกระชับความสัมพันธ์ ในครอบครัวเด็กบางคนอาจมองผู้ใหญ่ ว่าเป็นบุคคลที่ขี้บ่น ซอບคุด่า นำเบื้อหน่าย หรือนำเกรงขาม แต่ถ้าผู้ใหญ่มีเวลาเล่านิทานให้เด็กฟังบ้าง นิทานที่สนุก ๆ ก็จะช่วยให้เด็กอยากอยู่ใกล้ชิด ลดความเกรงกลัว หรือเบื้อหน่ายผู้ใหญ่ลง
 3. นิทานให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ โดยเหตุที่นิทานมีตัวละคร ซึ่งมีชีวิตจิตใจแบบมนุษย์เรา เด็กที่ได้ฟังนิทานจึงเท่ากับได้มีโอกาสเรียนรู้ลักษณะมนุษย์ การได้เรียนรู้เกี่ยวกับอุปสรรคต่างๆ ตลอดจนการเอาชนะอุปสรรคของตัวละคร จะช่วยให้ได้เรียนรู้เรื่องของชีวิตมากขึ้น สามารถจะอดทนและพยายามหาทางเอาชนะ เมื่อต้องเผชิญอุปสรรคในชีวิตจริงนอกจากนี้นิทานที่มีเรื่องของเหล่าเทวดา นางฟ้า แม่มด ที่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สิ่งมหัศจรรย์ต่างๆ ยังมีคุณค่าในการเสริมสร้างจินตนาการของเด็ก กล่าวได้ว่านิทานช่วยให้เขารู้จักโลก รู้จักชีวิตอย่างที่เป็นจริง แล้วยังช่วยให้เขารู้จักใช้จินตนาการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์
 4. นิทานให้ข้อคิดและคติเตือนใจ เป็นการช่วยปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ที่สังคมพึงประสงค์แก่ผู้ฟัง เช่น ให้ซื่อสัตย์ ให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ ให้พูดจาไพเราะ อ่อนหวาน ให้ขยันขันแข็ง ให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น การสอนในนิทานนั้น ผู้เล่าจะแฝงข้อคิดไว้ในเรื่อง จึงทำให้คล้ายกับผู้ฟังไม่ได้ถูกสอนโดยตรง นิทานไม่ใช่ข้อคิดเฉพะเด็กเท่านั้น นิทานหลายเรื่องให้ ข้อคิดแก่ผู้ใหญ่ในด้านความประพฤติชอบ อยู่ในระเบียบอันดีงามของสังคม นิทานจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม
 5. นิทานช่วยสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมในอดีตหลาย ๆ ด้าน เช่น ลักษณะของสังคมวิถีชีวิตของประชาชนในสังคม ตลอดจนประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะปรากฏอยู่ในนิทานเสมอ เกิดความเข้าใจสภาพวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ อย่างแท้จริง นิทานเปรียบเสมือนกระจกเงาบานใหญ่ที่ช่วยส่องให้เห็นตนเองว่าเป็นอย่างไร
- สมศักดิ์ ปริบูรณ์ (2542, หน้า 59-62) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของนิทานว่า เป็นเครื่องมือในการสอนที่มีประสิทธิภาพในการชักจูงผู้เรียนให้คล้อยตามเป็นตัวกระตุ้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในตัวผู้เรียนเป็นตัวกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และโน้มน้าวให้เด็กเปิดใจที่จะยอมรับพฤติกรรมด้านต่างๆ ช่วยสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้เหมาะสมกับพัฒนาการตามวัยและยังช่วยปรุงแต่งบุคลิกภาพแก้ไขพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามตัวแบบของตัวละครในนิทานที่เด็กชื่นชอบ

สุภัทสร วัชรคุปต์ (2543, หน้า 36) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของนิทานที่มีต่อการเรียนการสอนว่า นิทานช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทุก ๆ ด้าน นอกจากนี้นิทานยังเป็นเครื่องมือก่อให้เกิดการเรียนรู้สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี นิทานช่วยปลูกฝังคุณธรรม ความดีและความละเอียดอ่อนขึ้นในจิตใจของเด็กและยังสามารถสร้างความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย

ไวท์ (Wright, 1995, pp.6-8) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของนิทานที่มีต่อเด็กว่า มนุษย์ทุกคนต้องการฟังนิทานเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน กับที่ต้องการอาหารเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกาย นิทานช่วยให้เด็กมีความรู้เท่าทันโลกและรู้จักแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่าง ๆ กับเพื่อนเด็ก ๆ กระหายที่จะฟังนิทานทุกครั้งที่พวกเขาเข้ามาในห้องเรียน เขาเข้ามาพร้อมกับความต้องการที่จะรู้เรื่องราวต่าง ๆ และได้กล่าวถึงความสำคัญของการเล่านิทานในชั้นเรียนไว้ดังนี้

1. ด้านแรงจูงใจ (motivation) นักเรียนมีความต้องการที่จะฟังหรืออ่านนิทานอยู่เสมอ
2. ด้านความหมาย (meaning) นักเรียนต้องการหาความหมายของนิทาน ดังนั้นพวกเขาจึงตั้งใจฟัง และถ้านักเรียนเข้าใจเรื่องจะเกิดแรงจูงใจและพยายามพัฒนาความสามารถในการทำความเข้าใจความหมายมากขึ้น
3. ด้านความคล่องในการใช้ภาษา (fluency)
 - 3.1 ความคล่องในการฟังและการอ่าน การใช้นิทานในการเรียนการสอนจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการฝึกทักษะในการค้นหาความหมาย (meaning) การทำนายเรื่อง (predicting) และคาดเดาเรื่อง (guessing)
 - 3.2 ด้านความคล่องในการพูดและเขียน การใช้นิทานเป็นวิธีการเรียนแบบธรรมชาติซึ่งครูต้องเป็นผู้สร้างสถานการณ์ให้นักเรียนได้ใช้ภาษาอย่างคล่องแคล่ว ไม่ทำให้นักเรียนรู้สึกกลัวหรือวิตกกังวล
4. ความตระหนักในภาษา (language awareness) นิทานช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงความรู้สึกและเสียงของภาษาต่างประเทศ นักเรียนจะเก็บสะสมหน่วยย่อยของภาษา เกิดเข้าใจองค์ประกอบทางภาษาได้ด้วยตนเอง และสามารถผลิตภาษาที่คุ้นเคยได้เองเมื่อมีความพร้อม
5. นิทานเป็นสิ่งกระตุ้นการพูดและการเขียน (stimulus for speaking and writing) การฟังเรื่องกระตุ้นให้เกิดการพูดการเขียน ได้แสดงความรู้สึกและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่นักเรียนได้ยินหรือได้อ่าน
6. การติดต่อสื่อสาร (communication) การฟังและอ่านเรื่อง การโต้ตอบโดยการฟังและเขียน เป็นการให้นักเรียนได้ร่วมแบ่งปันและส่งเสริมทางด้านภาษาซึ่งและกัน

7. นิทานมีความสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนรู้ในรายวิชาอื่นๆ ช่วยพัฒนาความสามารถของเด็กด้านการวิเคราะห์ การแสดงออก เหมือนวิชาอื่นที่นักเรียนได้เรียนในโรงเรียนเช่น สังคมศึกษา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

กล่าวโดยสรุปแล้ว นิทานนั้นมีประโยชน์ ให้ทั้งข้อคิด ความบันเทิงและยังแสดงออกถึงภูมิปัญญา อันชาญฉลาดที่สั่งสมมานาน นิทานจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งที่เราควรปลูกฝังให้ทุกคนได้รัก สืบสาน อนุรักษ์ไว้เพื่อมรดกทางวัฒนธรรมด้านภาษาให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

5. แนวทางในการคัดเลือกนิทาน

การนำนิทานมาประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้นจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายประการ เพราะนิทานแต่ละเรื่องย่อมมีความเหมาะสมกับวัยของเด็กที่แตกต่างกันสำหรับนิทานที่ไม่ควรเลือกมาแล้วหรือให้เด็กอ่านนั้น มีนักการศึกษาได้เสนอแนวทางไว้หลายท่าน

กรีก ยูนันท์ (2543, หน้า 66) กล่าวว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. เรื่องที่กล่าวถึงความน่ากลัว ทำร้ายกัน ทารุณเด็กหรือสัตว์
2. เรื่องที่ไม่สร้างสรรค์ สิ่งเสริมค่านิยมผิดๆ และจบลงอย่างไม่สมเหตุสมผล

ไม่ยุติธรรม

3. เนื้อเรื่องยืดเยื้อ วากวน มีรายละเอียดมาก และไม่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
4. เรื่องที่มีการสั่งสอนมากเกินไป ทำให้เด็กไม่ยากฟัง ทำให้การเล่าเรื่องล้าเหลว
5. เรื่องที่ไม่สุภาพหรือทำให้เกิดความขยะแขยง
6. เรื่องที่แฝงปรัชญา หรือธรรมชาติของมนุษย์ที่อธิบายให้แจ่มชัดไม่ได้

พีเตอร์สัน (Pederson, 1995, pp.2-3) ได้เห็นแนวทางแก่ครูในการเลือกไว้ดังนี้

1. การอ่านเรื่องทุกประเภทสามารถทำให้ครูเลือกเรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เลือกเรื่องที่ครูชอบ เพราะครูจะสามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากเริ่มสอนใหม่ๆ โดยใช้นิทาน ควรเริ่มจากการใช้นิทานพื้นบ้าน (folk tales) ที่มีโครงสร้างเรื่องและภาษาไม่ซับซ้อน

3. เลือกเรื่องที่เหมาะสมกับนักเรียน หาเรื่องที่นักเรียนชอบและเหมาะสมกับวัย

และระดับความสามารถทางภาษา

4. เลือกเรื่องที่มีโครงเรื่องง่ายๆ ไม่ยาวเกินไป
5. เลือกเรื่องที่มีลักษณะเป็นไปในทางที่ดีและสัมพันธ์กับสิ่งที่ครูจะสอนต่อไป
6. ศึกษาภูมิหลังของเรื่องเช่น วัฒนธรรม สังคม ประวัติศาสตร์ ถ้าครูไม่เข้าใจหรือเห็นว่าไม่มีความเป็นสากลก็ควรเลือกเรื่องอื่น

7. ทดลองและสังเกตว่านักเรียนชอบหรือไม่

ไรท์ (Wright, 1995, pp.14-15) ได้กล่าวถึงการเลือกเรื่องที่เหมาะสมกับการสอน โดยใช้นิทานว่า ควรจะเป็นเรื่องที่มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. นักเรียนเข้าใจได้ทันทีที่อ่านหรือฟัง 2-3 ประโยคแรก
2. ครูชอบ
3. เหมาะสมกับวัยของนักเรียน
4. ให้ประสบการณ์ทางภาษาแก่นักเรียน
5. ไม่ยาวเกินไป
6. เหมาะสมกับโอกาสและสัมพันธ์กับสิ่งที่ครูจะสอนต่อไป
7. ครูรู้สึกว่าจะตนเองสอนเรื่องนั้นได้ดี

วิลเฮลม (Wilhelm, 1999, pp.27-28) ได้แนะนำการเลือกนิทานไว้ดังนี้

1. ระดับความยากง่ายของเนื้อเรื่องและคำศัพท์ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
2. ครูควรเลือกเรื่องที่ตนเองสนใจ
3. เนื้อหาของเรื่องควรมีลักษณะช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางภาษา ตลอดจนความคิดรวบยอด (concept) และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking)
4. เนื้อเรื่องไม่ซับซ้อนวุ่นวาย ตัวละครไม่มากเกินไป
5. เป็นเรื่องที่นักเรียนมีโอกาสคาดเดา ทำนายเหตุการณ์ต่อไปของเรื่องได้

สรุปว่า การเลือกนิทานเป็นสิ่งสำคัญที่ครูต้องศึกษาหลักเกณฑ์การเลือก อีกทั้งต้องใช้วิจารณญาณและประสบการณ์มาช่วยในการเลือกนิทานที่จะนำมาสอนนักเรียน และสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ควรเป็นเรื่องที่นักเรียนสนใจ ระดับความยากง่ายของเนื้อหา และคำศัพท์ที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน มีการสอดแทรกข้อคิดหรือคติธรรม ให้นักเรียนมีโอกาสได้คาดเดา ทำนายเหตุการณ์ต่อไปของเรื่องได้ และเนื้อเรื่องต้องไม่ยาวและซับซ้อนวุ่นวาย นักเรียนอ่านแล้วสามารถทำความเข้าใจเรื่องได้ง่าย จากการศึกษาแนวทางในการคัดเลือกนิทานดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกนิทานโดยใช้แนวทางในการคัดเลือกนิทานของเกริก ยุ้นพันธ์ (2543, หน้า 66)

Wright (1995, pp.14-15), Pedersen (1995, pp.2-3), และ Wilhelm (1999, pp.27-28)

6. ความหมายนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้าน เป็นการเล่านิทานเรื่องเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับแพร่หลายทั่วไปในทุกหนทุกแห่ง ในหมู่ชนทุกชั้น นับตั้งแต่พระราชาลงมาจนถึงคนยากจน ถึงแม้ว่าเรื่องในนิทาน จะแตกต่างกันไปตามภาคต่างๆ ของโลก แต่จุดประสงค์ดั้งเดิมในการเล่านิทานของมนุษย์เป็นไปอย่างเดียวกันหมด นั่นก็คือ มนุษย์เราทั่วไปต้องการเรื่องบันเทิงใจในยามว่างงานประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเป็นเหตุผลเนื่องมาแต่ศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์และเป็นต้นเหตุให้มีนิทานขึ้นมากมาย นิทานพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของนิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้

วรรณิ ศิริสุนทร (2532, หน้า 13) ได้ให้ความหมายว่า นิทานพื้นบ้าน (folk tales) เป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานภายหลังมีการเขียนขึ้นตามเค้าเดิมบ้าง จดจำเรื่องราวมาเขียนบ้าง ไม่ปรากฏว่าผู้แต่งดั้งเดิมเป็นใคร

ผาสุก มุทฺธเมธา (2540, หน้า 9-10) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน โดยไม่ปรากฏชื่อผู้เล่า ในขณะที่เล่าต่อ ๆ กันไปนั้นก็อดไม่ได้ที่จะแต่งเติมเสริมต่อตามอารมณ์ ความรู้สึก และความคิดเห็นของตนเองซึ่งทำให้นิทานที่มาจากเค้าเรื่องเดียวกันอาจจะแตกต่างกันไป การถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะของนิทานเป็นไปได้หลายทาง เช่น การติดต่อค้าขาย การศึกษา การสงคราม นิทานพื้นบ้านทุกชาติมีลักษณะคล้ายกันคือ แสดงอารมณ์ ความเชื่อ ความคิด และจินตนาการของคนในสมัยก่อนคนโบราณผูกเรื่องนิทานพื้นบ้านขึ้นเพื่ออธิบายเหตุการณ์ อธิบายต้นกำเนิดสิ่งต่าง ๆ และใช้เป็นตัวอย่างในการสอนศีลธรรม ดังนั้นนิทานพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่น รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ

วิเชียร เกษประทุม (2542, หน้า 1) ได้ให้ความหมายว่า นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ไขว่จากในเป็นสื่อในการถ่ายทอด กล่าวโดยสรุปนิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาแต่โบราณ

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543, หน้า 5) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า นิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้คือ นิทาน เป็นคำศัพท์ภาษาบาลี แปลว่า เหตุการณ์เล่าเรื่องนิยาย และมีคำศัพท์นิทานกถาแปลว่า การเล่าเรื่อง

จากความหมายของนิทานพื้นบ้านข้างต้นสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนไม่ปรากฏผู้เล่าดั้งเดิม มักเป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพิ่งจะมีการจดบันทึกกันภายหลัง ผู้บันทึกมักใช้คำที่เป็นภาษาพูดในการจดบันทึก ทั้งนี้เพื่อสะดวกต่อการจับใจความสำคัญและความหมายของคำเรื่องราวของนิทานพื้นบ้านมักเป็นเรื่องที่แสดงอารมณ์ ความเชื่อ ความคิด ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

7. ประเภทนิทานพื้นบ้าน

วรรณิ ศิริสุนทร (2532, หน้า 13-19) ได้แบ่งชนิดของนิทานพื้นบ้านออกเป็นชนิดใหญ่ๆ ดังนี้

1. นิทานเกี่ยวกับสัตว์พูดได้ (talking-best tales) มีตัวละครเป็นสัตว์ พูดจาโต้ตอบกัน บางครั้งสัตว์ก็พูดจาโต้ตอบกับคน เช่น เรื่อง The Three Little Pigs The Little Red Hen ปลาบู่ทอง ลูกเสือกกับลูกวัว เป็นต้น
2. นิทานไม่รู้จบ (cumulative tales) เป็นนิทานเรื่องธรรมดาพื้นๆ แต่เนื้อเรื่องมีการกระทำต่อเนื่องไปเรื่อยๆ และซ้ำๆ กัน เช่น เรื่อง ดากับยาย ลูกไก่ตื่นตูม The Old Woman and Her Pig

3. นิทานตลกขบขัน (the drolla หรือ humorous tales) เนื้อเรื่องส่วนใหญ่เป็นทำนองไร้สาระ

4. นิทานอธิบายเหตุผล (pourquoi stories หรือ tales that tell why) คำว่า "pourquoi" หรือ "why" แปลว่า "ทำไม" ส่วนใหญ่นิทานพื้นบ้านชนิดนี้มีเนื้อเรื่องที่อธิบายหรือตอบคำถามของเด็กๆ ว่า ทำไม...? เช่น เรื่อง ทำไมกระต่ายจึงหางสั้น ทำไมเสือจึงมีลาย

5. นิทานเทพนิยาย (fairy tales) บางครั้งเรียกว่า นิยายเกี่ยวกับเวทมนต์คาถา (tales of magic) ตัวละครในเรื่องมักมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สามารถทำในสิ่งที่คนธรรมดาไม่สามารถจะทำได้ มักนิยมขึ้นต้นเรื่องว่า "ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มี...." หรือ "ในกาลครั้งหนึ่ง...." เช่น เรื่องสังข์ทอง เจ้าหญิงนิทรา หนูน้อยหมวกแดง เป็นต้น

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2538, หน้า 32) แบ่งนิทานประเภทนิทานพื้นบ้านออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

1. แบ่งนิทานตามเขตพื้นที่ เป็นการแบ่งโดยอาศัยเขตแดนทางภูมิศาสตร์ เช่น เขตอินเดีย เขตประเทศที่นับถือศาสนา อิสลาม เขตประเทศอังกฤษ

2. แบ่งตามรูปแบบของนิทาน แบ่งได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้

2.1 นิทานปรัมปรา มีลักษณะเป็นเรื่องค่อนข้างยาว มีสารัตถะหลายสารัตถะ ประกอบอยู่ในนิทานนั้น เนื้อเรื่องประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น เป็นผู้มีอำนาจ มีบุญหรือมีฤทธิ์เดชอาวูหวิเศษมากมาย

2.2 นิทานท้องถิ่น นิทานชนิดนี้มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเรื่องเหตุการณ์เดียวและเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี โศครางหรือคตินิยม อย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นพื้นฐานของคนในแต่ละท้องถิ่นแม้ว่าจะเป็นเรื่องแปลก พิสดาร มีเค้าความจริง มีตัวละครจริง มีสถานที่เกิดจริงที่กำหนดแน่นอน นิทานท้องถิ่นอาจจำแนกออกได้ดังนี้

2.2.1 นิทานอธิบาย เช่น อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติ อธิบายสาเหตุของความเชื่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับสถานที่ ตลอดจนโบราณสถานที่สำคัญ

2.2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ เช่น โศคราง เรื่องผี ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์

2.2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้และลายแทงแนะให้ไปหาสมบัตินั้นๆ

2.2.4 นิทานวีรบุรุษ คือ เรื่องเกี่ยวกับคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถและความกล้าหาญของบุคคล มักมีกำหนดสถานที่ที่แน่นอนว่าเป็นที่ใดและมีกำหนดเวลาของเรื่องที่แน่นอน

2.2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้นไม่สมจริง มีเจตนาจะสอนความประพฤติได้อย่างใดอย่างหนึ่ง

2.2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่างๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับบอภินิหารของผู้บวชที่เจริญภาวนาจนมีญาณแก่กล้ามีฤทธิ์พิเศษ

2.3 นิทานเทพนิยาย หมายถึง นิทานที่มีเทวดา นางฟ้าเป็นตัวละครในเรื่องนั้น เช่น พระอินทร์หรือเป็นแต่เพียงกึ่งเทวดา เช่น เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ต่างๆ และมักมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา

2.4 นิทานเกี่ยวกับสัตว์ มีตัวละครในเรื่องเป็นสัตว์ทั้งที่เป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน และบางเรื่องก็มีคนมาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ไม่ใช่มีแต่สัตว์ล้วน แต่ทั้งคนและสัตว์นั้นจะพูดโต้ตอบกันเสมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภทคือ

2.4.1 นิทานประเภทสอนคติธรรม นิทานประเภทนี้ตัวเอกของเรื่องจะต้องเป็นสัตว์เสมอ

2.4.2 นิทานประเภทเล่าซ้ำหรือเล่าไม่จบ นิทานชนิดนี้มีเรื่องและวิธีการเล่าเป็นแบบเฉพาะมีการเล่าซ้ำวน คือไม่มีจบ

2.5 นิทานตลกขบขัน มักเป็นเรื่องสั้นๆ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่มีเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ต่างๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโลภ กลโกง การแกล้ง การแสดงปฏิภาณ ไหวพริบ การพนันขันต่อ การเดินทางและการผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปรกติในแง่ขบขันต่างๆ

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543, หน้า 18) ได้กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านในประเทศไทย มีหลายประเภท เท่าที่มีผู้รวบรวมตามลักษณะเนื้อหาและรูปแบบ แบ่งได้ 11 ประเภทดังนี้

1. นิทานเทพปกรณัมหรือตำนานปรัมปรา เป็นเรื่องอธิบายกำเนิดต่างๆ ของโลก และมนุษย์ เช่น เรื่องของเทวดา กำเนิดฟ้าแลบฟ้าร้อง พระอาทิตย์ สุริยคราส

2. นิทานศาสนา นิทานประเภทนี้แบ่งออกเป็น นิทานเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า และนิทานจากคัมภีร์พุทธศาสนา

3. นิทานคติ เป็นนิทานที่ให้คติให้แนวคิด เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความกตัญญูเป็นสิ่งประเสริฐ

4. นิทานมหัศจรรย์ เป็นนิทานที่มีขนาดยาว มีความเกี่ยวข้องกับความมหัศจรรย์ เช่น ของวิเศษ ตัวละครแปลกประหลาด ความสามารถพิเศษ เช่น สังข์ทอง พระสุธน เป็นต้น

5. นิทานชีวิต เป็นเรื่องเล่าที่เคยเกิดขึ้นจริง บอกชื่อตัวละคร สถานที่ชัดเจน บางเรื่องมีลักษณะเป็นนิทานประจำถิ่น เช่น ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

6. นิทานประจำถิ่น เชื่อกันว่าเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริง อย่างนิทานเกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ เช่น พระร่วง ท้าวแสนปม นิทานที่เกี่ยวข้องหรืออธิบายความเป็นมาของสิ่งที่มีในท้องถิ่น เช่น เกาะ ภูเขา ถ้ำ เจดีย์ต่างๆ

7. นิทานอธิบายเหตุ มีเนื้อเรื่องสั้นๆ อธิบายที่มาของสิ่งต่างๆ เช่น ปรากฎการณ์ในธรรมชาติ อาหารการกิน พิธีกรรมและขนบประเพณี รูปลักษณะของคน สัตว์

8. นิทานเรื่องสัตว์ นิทานประเภทนี้มีไม่มากนัก บางเรื่องก็มีที่มาจากต่างประเทศ เช่น นิทานอีสป

9. นิทานเรื่องผี เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีคนตาย ผีบ้านผีเรือน ผีต่างๆ ที่น่ากลัว ตื่นเต้น เขย่าขวัญ และเชื่อกันว่าเป็นเรื่องจริง

10. นิทานมุกตลกและเรื่องไม้ เช่น เรื่องศรีธนญชัย หรือเป็นเรื่องหยาบโลน เรื่องเกี่ยวกับบุคคลที่ไม่น่าจะมีพฤติกรรมแบบนั้น เช่นเรื่องตลกจากการกระทำที่ไม่ดีของพระกับซี การพูดไม่ชัดของคนต่างชาติ

11. นิทานเข้าแบบของไทยมี ๒ ประเภทคือ นิทานไม่รู้จบและนิทานลูกโซ่ นิทานไทยเท่าที่มีในอดีต จะเห็นถึงความหลากหลายในการเล่า บุคคลที่สำคัญในการเล่านิทาน ก็คือ ผู้เล่านิทานที่ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการเล่าเรื่อง สามารถสะกดผู้ฟังให้ตั้งใจฟังมีความสามารถในการใช้เสียง ขยายเรื่องให้น่าสนใจมีสีสัน ต่อมามีการพิมพ์เกิดขึ้น มีการสร้างนิทานเรื่องใหม่ๆ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญก็คือ คนเขียนนิทาน ผู้เขียนนิทานจะต้องเป็นคนที่มีศิลปะในการเขียน มีจินตนาการ เขียนเรื่องให้สนุกสนานและต้องให้คุณค่ากับผู้อ่านหลักเบื้องต้นในการเขียนนิทานควรศึกษาเรื่ององค์ประกอบของนิทาน

กล่าวโดยสรุปแล้วการแบ่งนิทานมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับว่านักการศึกษาแต่ละท่านจะใช้เกณฑ์ใดในการแบ่ง ทั้งนี้ตามความเป็นจริงแล้วผู้ที่อ่านหรือฟังนิทานก็ได้คำนึงถึงว่านิทานที่อ่านหรือฟังนั้นเป็นนิทานประเภทใด เพียงแต่ว่าพอใจหรือสนใจที่จะอ่านหรือฟังเพียงเท่านั้น การแบ่งประเภทของนิทานจึงเหมาะกับผู้ที่ศึกษาหรือเปรียบเทียบคุณลักษณะของนิทานแต่ละประเภทมากกว่า

8. การใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อในการสอนอ่าน

นิทานพื้นบ้านสามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการสอนความรู้ต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีช่วยสร้างความเข้าใจก่อให้เกิดคุณธรรมในจิตสำนึก และส่งเสริมจินตนาการให้แก่ผู้เรียน ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

วาสนา เกตุภาค (2521, หน้า 66) ได้กล่าวถึงการใช้นิทานพื้นบ้านในการสอนอ่านว่า นิทานพื้นบ้านให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ให้คิดในการดำรงชีวิตซึ่งจะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาอบรมเด็กได้เป็นอย่างดี และทำให้รู้ต้นกำเนิดของศิลปะ วรรณคดี ละคร จิตรกรรม ประติมากรรมและความรู้ด้านต่าง ๆ

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2537, หน้า 6) ได้กล่าวถึงการนำ นิทานพื้นบ้านมาใช้ในการสอนอ่านว่า “นิทานพื้นบ้านมีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมกิจกรรมการอ่านเนื่องจากนิทานพื้นบ้านมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตตามความเป็นอยู่ของผู้เรียนอันจะเป็นแรงจูงใจให้เกิดความอยากรู้อยากเรียน”

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2538, หน้า 99-100) และ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543, หน้า 107-110) ได้กล่าวถึงการใช้นิทานพื้นบ้านในการสอนอ่านสอดคล้องกัน สรุปได้ว่านิทานช่วยให้ผู้เรียนรู้จักโลก รู้จักชีวิต รู้จักใช้จินตนาการซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์ นิทานนอกจากให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วยังมีคุณค่าในการปลูกฝังจริยธรรมและรักษา

บรรทัดฐานของสังคมด้วย ทั้งยังช่วยกระชับความสัมพันธ์ ลดความเกรงกลัว หรือเบียดเบียนผู้ใหญ่ นอกจากนี้เด็กบางคนอาจมีความรู้สึกอยากเล่านิทานบ้าง ซึ่งจะทำให้เด็กมีโอกาสฝึกฝนทั้งด้านความจำ และการแสดงออก

จากความคิดของนักการศึกษาดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อในการสอนอ่านจะทำให้นักเรียนมีความสนใจระตือหรือร่นในการอ่าน มีความสนุกสนาน เพลิดเพลิน มีนิสัยรักการอ่าน และได้รับความรู้ในหลายๆ ด้านทำให้รู้จักโลก รู้จักชีวิต รู้จักใช้จินตนาการ นอกจากนี้ยังได้รับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม ตลอดจนช่วยให้การพัฒนาทักษะทางภาษาของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

9. คุณค่าของนิทานพื้นบ้าน

เมื่อเราอ่านหรือฟังนิทานพื้นบ้านก็จะทำให้เราเกิดความเพลิดเพลิน ในเนื้อหาของนิทานประกอบไปด้วย ภาษา ศัพท์ สำนวนต่าง ๆ ที่ครูสามารถนำนิทานไปประกอบการเรียนการสอนเพื่อให้ผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ความเชื่อ คตินิยม ตลอดจนอารมณ์ขันของสังคมที่เป็นเจ้าของนิทาน เข้าใจสภาพความเป็นอยู่และลักษณะภูมิประเทศอีกด้วย ทั้งนี้นิทานยังมีคุณค่าในด้านการอบรมสั่งสอนในสิ่งที่ดีกับผู้อื่นอีกด้วย

วาสนา เกตุภาค (2521, หน้า 66) ได้กล่าวถึงคุณค่าของนิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่มนุษย์มาทุกยุคทุกสมัย
2. ให้คิดแ่งคิดในการดำรงชีวิต เช่น นิทานเกี่ยวกับคติธรรม หรือนิทานในศาสนาต่างๆ อาจใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาอบรมอีกด้วย
3. ให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา ศาสนา สำนวนภาษา เป็นต้น
4. เป็นบ่อเกิดแห่งศิลปะแขนงต่าง ๆ เป็นต้นว่า วรรณคดี ละคร จิตรกรรม ประติมากรรม เป็นต้น

วิเชียร ณ นคร (2531, หน้า 30-31) กล่าวว่า นิทานพื้นบ้านแต่ละถิ่น แม้จะมีโครงสร้างเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละครและฉากแตกต่างกันตามความคิดอ่านหรือภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นก็จริง แต่มีลักษณะร่วมกันอยู่หลายประการ โดยเฉพาะเรื่องคุณค่า ของนิทาน ซึ่งสรุปได้ 5 ประการ

1. คุณค่าทางการสำเร็จอารมณ์ หมายถึง คุณค่าในแง่ของความสนุกสนาน เพลิดเพลินต่อผู้ฟังหรือผู้อ่าน เพราะนิทานเป็นวรรณกรรมที่มีตัวละครแสดงประวัติความเป็นมา แสดงพฤติกรรมหรือการแสดงออกของตัวละคร สามารถสร้างความสนุกสนาน และแฝงความรู้ และคติเตือนใจให้แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้ การฟังนิทานจึงเป็นการสำเร็จอารมณ์อีกวิธีหนึ่ง
2. คุณค่าทางสังคมสัมพันธ์ หมายถึง คุณค่าในแง่ของการสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มพวกเพราะการฟังนิทาน มักฟังกันในหมู่เครือญาติ เพื่อนฝูง หรือในหมู่บ้าน การฟังนิทานร่วมกันย่อมก่อให้เกิดความสนิทกัน ความรัก และความเข้าใจกันมากขึ้น

3. คุณค่าทางปัญญา หมายถึง คุณค่าในแง่สร้างความฉลาดรอบรู้และเสริมสร้างสติปัญญาแก่ตนเอง การได้ฟังนิทานก็เท่ากับการได้ฟังความคิดและภูมิปัญญาของผู้ประพันธ์ซึ่งได้กลั่นกรองและทดสอบมาจากสังคมรุ่นต่าง ๆ มาแล้ว ย่อมก่อให้เกิดภูมิปัญญาแก่ตัวผู้ฟังได้มากขณะเดียวกันก็ได้รับความรู้เรื่องคำศัพท์ สำนวนภาษา ควบคู่กันไปด้วย

4. คุณค่าในแง่การปลูกฝังและถ่ายทอดความคิดและความเชื่อของสังคมไปยังสมาชิกใหม่ สังคมมนุษย์มีวัฒนธรรมในการสืบทอดและดำรงเผ่าพันธุ์หลายวิธี การเล่านิทานก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้เพื่อการนี้

5. คุณค่าทางการศึกษาวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าในแง่สะท้อนภาพสังคมแก่ผู้ฟังทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา นิทานเป็นมรดกทางปัญญาของผู้คนในสังคมหนึ่ง ๆ เมื่อมีผู้เล่านิทานขึ้นจึงหนีไม่พ้นที่จะต้องเอาค่านิยมในยุคสมัยนั้น ๆ เข้ามาศึกษาจึงเท่ากับเป็นการศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนไปในตัว

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า คุณค่าของนิทานพื้นบ้านสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เสริมสร้างพัฒนาการของเด็กในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา นอกจากนี้ข้อคิด ข้อเตือนใจจากนิทานพื้นบ้านช่วยให้ผู้อ่านพัฒนาตนเองทั้งด้านศีลธรรม จริยธรรม ที่สำคัญนิทานเป็นสิ่งที่ช่วยก่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้รับความสนใจผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านไม่เบื่อหน่ายในเรื่องการอ่าน นิทานจึงเหมาะที่จะใช้เป็นสื่อในการพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความได้เป็นอย่างดี

ข่าวจากหนังสือพิมพ์

1. ความหมายของหนังสือพิมพ์และข่าว

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 184) ได้กล่าวถึงความหมายของข่าว หมายถึง คำบอกเล่าเรื่องราวซึ่งโดยปกติมักเป็นเรื่องเกิดใหม่หรือเป็นที่สนใจ คำบอกกล่าว คำเล่าลือ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2533, หน้า 638) ได้กล่าวถึงความหมายของข่าวไว้ว่าข่าว คือ รายงานของเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่น่าสนใจ ในที่นี้เน้นว่า “ข่าว” คือรายงานมิใช่เหตุการณ์หนึ่งเหตุการณ์ใดเท่านั้น แต่ข่าวจะเป็นเรื่องราวมีคนรายงานมาให้เราทราบสาระสำคัญของข่าวต้องเป็นรายงานของเหตุการณ์ที่ผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการ เห็นพ้องต้องกันว่าประชาชนควรทราบเหตุการณ์หรือเรื่องราวนั้นๆ

ศิริพร สุวรรณะ (2542, หน้า 35) ได้ให้ความหมายว่าหนังสือพิมพ์ เป็นสิ่งพิมพ์ออกต่อเนื่อง (serial) มีกำหนดออกที่แน่นอน ส่วนใหญ่ออกเป็นรายวัน แต่ไม่มีการเย็บเล่มเหมือนนวารสาร ลักษณะเป็นสิ่งพิมพ์ที่ทำเพื่อรายงานข่าวเหตุการณ์ประจำวัน และความเคลื่อนไหวที่น่าสนใจ ทั้งในด้านการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและปัญหาต่างๆ ทั้ง

ภายในประเทศและต่างประเทศ หนังสือพิมพ์จึงเป็นทรัพยากรสารสนเทศที่ใช้ในการติดตามเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมในลักษณะวันต่อวัน

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อประเภทหนึ่ง ที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์เราในสังคมมนุษย์เราจะสามารถทราบข่าวสารเหตุการณ์และสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะใกล้หรือไกลตัวได้จากหนังสือพิมพ์ มีผู้ให้ความหมายของหนังสือพิมพ์ไว้ดังนี้

คัม (Kump, 1979, p.264) กล่าวว่า หนังสือพิมพ์เป็นแหล่งรวบรวมความรู้และข่าวสารนานาประเภท ซึ่งผู้อ่านสามารถเลือกอ่านได้ตามใจชอบ ทั้งในรูปของข่าว บทความ สารคดี ฯลฯ ภาษาที่ใช้ในหนังสือพิมพ์มีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างไปจากสิ่งพิมพ์ประเภทอื่นๆ คือ เป็นภาษาที่กะทัดรัดชวนอ่าน อ่านแล้วให้ความรู้เพิ่มเติม ทำให้มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจช่วยให้เข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ทำให้มองเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยทัศนะอันกว้างไกลและยังช่วยพัฒนาความรู้สึกนึกคิดได้เป็นอย่างดี

เมอร์เรียม เวบสเตอร์ (Merriam Webster, 1963 p.152) ได้ให้ความหมายของข่าวว่าหมายถึงเรื่องราวใหม่ ๆ ซึ่งยังไม่เคยทราบกันมาก่อนเป็นการรายงานเหตุการณ์ลักษณะรวม ๆ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำ ว่าข่าวและเหตุการณ์ดังนี้ คือ ข่าว หมายถึง คำ บอกเล่าเรื่องราวปกติ มักเป็นเรื่องเกิดใหม่หรือเป็นที่สนใจ

กล่าวโดยสรุปจากความหมายที่นักการศึกษาพอสรุปได้ว่า ข่าว หมายถึง เรื่องราวใหม่ ๆ ที่เป็นที่น่าสนใจ มีความสำคัญเป็นผลของเรื่องราวนั้น ๆ ส่วนเหตุการณ์นั้นก็หมายถึงเรื่องที่เกิดขึ้นที่มีความสำคัญ และเป็นผลของเรื่องราวนั้น ๆ

2. แนวทางในการคัดเลือกข่าวจากหนังสือพิมพ์

แนวทางในการคัดเลือกข่าวในเรื่องนี้ โรบินสัน (Robinson, 1980, p.36) ได้ให้ความเห็นว่า เนื่องจากเอกสารจริงมีลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้นการเลือกเอกสารจริงโดยพิจารณาเฉพาะหัวข้อเรื่องเท่านั้นจึงไม่พอเพราะการทำเช่นนั้นจะได้เอกสารจริงที่ไม่สอดคล้องกับหน้าที่การใช้ภาษา โอกาสหรือวาระในการใช้ภาษา และระดับความต้องการของผู้ใช้ (audience)

สุนทร จันทตรี (2528, หน้า 137) ได้เสนอแนะเกณฑ์ในการคัดเลือกข่าวหรือเหตุการณ์สำคัญกระทำได้โดย

1. พิจารณาระดับของวุฒิภาวะ ความสามารถ ประสบการณ์ที่มีอยู่ของผู้เรียน
2. พิจารณาหัวข้อเรื่องที่สำคัญคืออะไร หรือสามารถใช้เป็นตัวนำไปสู่หัวข้อเรื่องที่สำคัญ จึงจะสามารถนำไปสัมพันธ์กับการสอนในบทเรียนได้
3. ตัวครูเองมีความรู้ ความสามารถในหัวข้อที่จะนำมาเสนอเพียงพอหรือไม่
4. มีแหล่งวัสดุที่จะใช้ในการศึกษาหัวข้อเรื่องที่ได้มาน้อยเพียงใด

มานิต บุญประเสริฐ (2530, หน้า 58-59) ได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อความจากหนังสือพิมพ์เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ดังนี้

1. โครงสร้างไวยากรณ์

1.1 มีโครงสร้างไวยากรณ์ของประโยคที่สามารถเป็นตัวอย่างได้

1.2 มีโครงสร้างไวยากรณ์ที่เหมือนกับข้อเรื่องที่กำลังสอน สามารถนำไป

เป็นแบบฝึกหัดหรือข้อสอบย่อยได้

1.3 ใช้รูปประโยคที่ถูกต้องสมบูรณ์ เป็นตัวอย่างของภาษาเขียนที่ดี

2. เนื้อหา

2.1 มีความสมบูรณ์ในเนื้อหา

2.2 ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นอยู่แล้วในภาษาแม่ เพื่อจะไม่พบกับ

ความยากลำบากในการอ่าน

2.3 เป็นเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ

2.4 มีรูปประกอบทำให้เข้าใจง่าย

2.5 มีความยาวไม่มากเกินไป

2.6 เหมาะสมกับระดับผู้เรียนและเวลา

3. คำศัพท์

3.1 มีคำศัพท์ที่ผู้เรียนเคยพบมาแล้วในบทเรียนปรากฏในบริบทที่ต่าง

ออกไป

3.2 เป็นศัพท์ใหม่ที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี

ไทยที่ควรทราบ

3.3 เป็นศัพท์ที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.4 สำนวนภาษาเข้าใจง่าย เป็นมาตรฐาน ไม่มีคำแสดงมากเกินไปที่จะ

ทำให้เข้าใจยาก

ประทีน พิมสาร (2530, หน้า 73-77) ได้ให้ความเห็นในเรื่องของการเลือก ลักษณะแบบเรียนที่ใช้ในการอ่านเพื่อการสื่อสารว่า ควรคำนึงถึงหลัก 3 ประการ คือ

1. ความยากง่ายของภาษา (readability) ในการเลือกแบบเรียนหรือบทอ่าน ควรคำนึงถึงความยากง่ายของภาษาที่ใช้ตั้งแต่คำศัพท์ (lexical) โครงสร้างภาษา (linguistic structure) ตลอดจนการเรียบเรียงภาษาหรือการเขียน (rhetorical structure) องค์ประกอบเหล่านี้ควรมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน

2. ความเหมาะสมของเนื้อหา (suitability of context) เนื้อหาของบทเรียนนั้นควรอยู่ในความสนใจของผู้เรียน ซึ่งความสนใจในการอ่านมีบทบาทสำคัญมากในการอ่าน ผู้เรียนจะอ่านได้ดี ถ้าบทเรียนนั้นอยู่ในความสนใจ หรือความต้องการของตน นอกจากนี้ บทเรียนควรมีลักษณะท้าทายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ไม่ว่าจะ เป็นคำศัพท์โครงสร้าง

ประโยค หรือสำนวนภาษาและให้ผู้เรียนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นในสิ่งที่อ่าน หรืออ่านเพิ่มเติมเพื่อปลูกฝังในการอ่านนอกเวลา

3. ประโยชน์ของบทเรียน (exploitability) แบบเรียนที่เลือกมาประกอบด้วยบทเรียนที่สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ในการอ่าน หรือสามารถทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน นั่นคือผู้เรียนได้เรียนรู้ศัพท์จำนวนมากขึ้น อ่านเข้าใจและรวดเร็วขึ้น สามารถแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์วิเคราะห์สิ่งที่อ่านได้ สามารถแยกแยะข้อมูลจริงออกจากข้อคิดเห็น และทราบจุดมุ่งหมายความรู้สึกของผู้เขียนได้

สรุปได้ว่าในการเลือกเอกสารจริงประเภทหนังสือพิมพ์มาใช้ในการเรียนการสอนนั้นผู้สอนควรเลือกบทความหรือบทอ่านที่พบในชีวิตจริง อยู่ในความสนใจของผู้เรียน ทันต่อเหตุการณ์มีระดับความยากง่ายของภาษาเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน สอดแทรกวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาตลอดจนมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่แท้จริง

3. วิธีการสอนอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์

วิธีการอ่านข่าวในหนังสือพิมพ์มีความแตกต่างจากการอ่านหนังสือหรือสื่อสิ่งพิมพ์โดยทั่วไป เพราะผู้เขียนมีการใช้ภาษา และโครงสร้างประโยคที่มีลักษณะเฉพาะ และแตกต่างจากงานเขียนโดยทั่วไป ดังนั้น ผู้อ่านต้องอ่านด้วยความตั้งใจ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องอย่างแท้จริง

บุญส่ง ลอยสุวรรณ (2527, หน้า 29) ได้เสนอขั้นตอนที่สำคัญในการสอนข่าวและเหตุการณ์ดังนี้ คือ

1. การเลือกข่าว แหล่งข่าวที่สามารถหามาได้ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร ต่างๆ ควรเน้นให้นักเรียนหาข่าวในหมู่บ้าน ข่าวโรงเรียน ข่าวเหตุการณ์ที่น่าสนใจ เป็นต้น
2. การวิเคราะห์ข่าว หลังจากอ่านข่าวจบแล้วให้แต่ละกลุ่มได้ฝึกวิเคราะห์ข่าว ดังนี้

2.1 ข่าวนั้นๆ เป็นอย่างไร

2.2 มีคุณค่าต่อนักเรียนและสังคมอย่างไร

2.3 เราจะหลีกเลี่ยงไม่ให้เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นกับเราได้อย่างไร

การวิเคราะห์ข่าวของนักเรียนจะวิเคราะห์สั้นๆ ตามความรู้สึกและพื้นฐานทางประสบการณ์ของนักเรียนเท่านั้น เมื่อครูสังเกตพบว่านักเรียนสามารถวิเคราะห์ได้ก็ควรปล่อยให้ นักเรียนฝึกวิเคราะห์เอง

3. การสรุปข่าว ข่าวทุกข่าวที่นำมาใช้สอนต้องมีการสรุปทุกครั้ง ครูควรอภิปรายเรื่องการสรุปข่าว จะช่วยให้นักเรียนเห็นว่าข่าวนั้นมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงอย่างไร มีประโยชน์หรือเป็นภัยต่อตนเองหรือไม่ มีวิธีการหลีกเลี่ยงอย่างไร

4. ประโยชน์ของข่าวจากหนังสือพิมพ์

สุนทร จันทตรี (2528, หน้า 136-137) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการสอนข่าว และเหตุการณ์สำคัญดังนี้

1. เพื่อเปลี่ยนแปลงเจตคติของนักเรียนไปในทางที่ถูกต้อง
2. เป็นการขยายความคิดอ่านของนักเรียนให้กว้างขวาง
3. ช่วยเพิ่มความสามารถทางภาษา เพราะได้ฟัง พูด อ่าน เขียน
4. เมื่อเผชิญปัญหาต่างๆ สามารถตัดสินใจได้
5. สามารถรวบรวมและจำกัดขอบเขตของข้อมูล หรือข่าวสารเรื่องราวที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ ได้

จากแหล่งต่างๆ ได้

6. รู้จักเทคนิคของโฆษณาชวนเชื่อ
7. รู้จักคำศัพท์ต่างๆ มากขึ้น
8. รู้จักใช้หรืออ่านแผนที่ แผนภูมิ หรือกราฟสถิติต่างๆ

วารี ธีระจิตร (2534, หน้า 140) ได้ให้ความเห็นว่าการสอนข่าวจะช่วยให้เด็กเห็นความสำคัญของการแสวงหาความรู้ใหม่ ได้รู้จักนำความรู้จากข่าวไปใช้ให้เป็นประโยชน์และทำให้เป็นคนทันต่อเหตุการณ์ ช่วยพัฒนาทางด้านการเรียนรู้ให้รู้จักแยกแยะ ตัดสินใจสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวเด็ก และรู้จักตัดสินใจว่าจะอะไร เป็นความจริง ช่วยปลูกฝังการรู้จักใช้ความคิด วิเคราะห์วิจารณ์ การสอนข่าวและเหตุการณ์ ในชั้นประถมศึกษาที่มีความสำคัญมากเช่นกัน

จากการศึกษาของวอล์คเกอร์, และคนอื่นๆ (Walker, et al., 1987, p.653) พบว่าหนังสือพิมพ์มีส่วนช่วยในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ ความเข้าใจในการปฏิบัติตามคำสั่ง การอ่านเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ของผู้เรียน และส่งผลให้ผู้อ่านมีเจตคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือพิมพ์ในชีวิตจริง วอล์คเกอร์ ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า เนื่องจากหนังสือพิมพ์ให้สถานการณ์จริง การสอนด้วยหนังสือพิมพ์จึงเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนนำทักษะเชิงวิชาการ (academic skills) ของตนมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์

1. ช่วยให้อ่านมีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น ข่าวและสารคดีบางเรื่องอาจช่วยเสริมสร้างและเพิ่มพูนความรู้ในวิชาที่เรียนให้กว้างไกล และยังช่วยให้ผู้เรียนเป็นคนทันต่อเหตุการณ์ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ความเป็นไปของการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างดีอีกด้วย
2. ช่วยปลูกฝังให้เป็นผู้ที่รักการอ่านหนังสือ มีความกระตือรือร้นที่จะค้นหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
3. ช่วยให้อ่านมีความคิดวิจารณ์ เนื้อหา และเรื่องราวต่างๆ จากการอ่านและก่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นในตนเอง
4. ทำให้ทราบความเคลื่อนไหวและการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ซึ่งจะเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารให้กับผู้อ่าน

5. ช่วยให้ความรู้โดยตรงแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนของเขา รวมทั้งภายในประเทศ และในโลก
6. ช่วยให้สามารถวิเคราะห์วิจารณ์ข้อมูลข่าวสารได้ รวมทั้งการได้รับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น
7. ชำวงการเมือง การปกครอง ทำให้ผู้อ่านรอบรู้ในนโยบาย การปกครองประเทศ ประพฤติตนได้อย่างถูกต้อง และรู้หน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดี
8. ช่วยให้ทราบเรื่องราว สารคดีเกี่ยวกับความสำเร็จ ความพ่ายแพ้ของบุคคลสำคัญต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งเป็นเรื่องปลุกย่อยนอกตำราเรียน
9. เป็นเรื่องที่ชี้้นำการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม และเป็นบทเรียนที่ให้เกิดคติสอนใจแก่ผู้อ่านซึ่งเป็นบทเรียนที่ไม่มีในหลักสูตร
10. ทำให้ทราบถึงความเป็นไปของประเทศต่างๆ ในโลก ทราบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษา
11. ชำวอาชญากรรม เป็นตัวอย่างในเรื่องของศีลธรรมและความประพฤติ มีประโยชน์ในด้านการศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมทางด้านจิตวิทยา และสังคมวิทยา
12. ใช้เก็บไว้เป็นประวัติศาสตร์และสามารถนำไปอ้างอิงได้
13. ใช้เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อวิเคราะห์เหตุการณ์ในขณะนั้น

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์มีบทบาทต่อผู้อ่านหลายแง่มุม คือ ช่วยให้อ่านมีความรอบรู้ต่อเหตุการณ์ต่างๆ รวมไปถึงการประติขัฐคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในประเทศ และนอกประเทศช่วยให้อ่านมีความคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร และสามารถคิดวิจารณ์เนื้อหาและเรื่องราวต่างๆ จากการอ่านทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นอกจากนั้นยังช่วยให้อ่านมีนิสัยรักการอ่าน และมีความกระตือรือร้นที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอเกณฑ์การพิจารณาเลือกข้อความจากหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์จัดเป็นเอกสารจริง ดังนั้นเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกหนังสือพิมพ์มาใช้ในการเรียนการสอนจึงสามารถใช้เกณฑ์ร่วมกับการพิจารณาเลือกเอกสารจริงได้ประโยชน์ของข่าวในหนังสือพิมพ์

5. การใช้ข่าวประกอบการสอน

วาริ ถิระจิตร (2534, หน้า 134) กล่าวว่า การเรียนรู้เรื่องข่าวและเหตุการณ์เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการปรับตัวของนักเรียนได้เป็นอย่างดี นักเรียนจะได้เข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเรื่องราวใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นและกำลังเปลี่ยนแปลงไปอยู่ทุกขณะ นักเรียนควรได้รับการสอนให้มีความสนใจ มีเจตคติที่ดีต่อการอ่านข่าว แยกแยะข้อเท็จจริงจากข่าว วิเคราะห์ข่าวได้ถูกต้องซึ่งต้องอาศัยกลวิธีหลายๆแบบที่จะให้นักเรียนรู้ข่าวและเหตุการณ์ได้อย่างถูกต้อง การสอนข่าวในระดับประถมศึกษาจะมีประโยชน์มากหากโรงเรียนทุกโรงเรียนได้ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ซึ่งได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในจุดประสงค์ของการสอน

ข่าวในแต่ละระดับชั้นโดยเฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 การใช้ข่าวประกอบการสอนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะนักเรียนจะได้นำความรู้ ข่าวสารข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการทำงานได้อย่างเหมาะสม

จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยได้ศึกษาและคัดเลือกข่าวแต่ละประเภทในหนังสือพิมพ์มาใช้ประกอบการสอนอ่านจับใจความ จำนวน 6 เรื่อง คือ ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวการเมือง ข่าวต่างประเทศ ข่าวกีฬา ข่าวสังคม และข่าวการศึกษา

ความพึงพอใจต่อการอ่านจับใจความ

1. ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของการทำงานให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการตอบสนองต่อแรงจูงใจ หรือความต้องการของแต่ละบุคคลในแนวทางที่เขาพึงประสงค์ ผู้รายงานได้ศึกษาเกี่ยวกับความหมายของความพึงพอใจ โดยมีผู้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้หลายทรรศนะด้วยกัน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2541, หน้า 95-96) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ว่าเป็นทัศนคติของคนใดคนหนึ่งที่มีต่องานของเขาคนใดที่มีความพึงพอใจในงานสูงจะมีทัศนคติในทางบวกต่องาน ตรงข้ามกับคนที่ไม่พอใจในงานจะมีทัศนคติในทางลบ ซึ่งอาจมองได้ทั้งจากทัศนคติ โดยรวมทั้งหมด หรือวัดจากความพึงพอใจในงานที่มุ่งเฉพาะส่วนที่สำคัญ เช่นงานที่ทำ เพื่อนร่วมงาน ค่าจ้าง สภาพแวดล้อมในการทำงาน เป็นต้น ดังนั้นความพึงพอใจในการทำงานจึงเป็นมุมมองที่มีรูปแบบหลายมิติ นอกจากนั้น ความพึงพอใจในงาน ยังมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วโดยมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ แบบช้าๆ แต่เมื่อความพึงพอใจในชีวิตลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะความพึงพอใจในการทำงานถือเป็นส่วนหนึ่งของความพึงพอใจในชีวิต กล่าวคือ สภาพแวดล้อมภายนอกของบุคคลแต่ละคนนั้น ย่อมทำให้ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจในการทำงานเพราะหน้าที่การงานเป็น สิ่งสำคัญส่วนหนึ่งของชีวิตคน ดังนั้นความพึงพอใจในการทำงานจึงมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตด้วย

วิรุฬ พรรณเทวี (2542, หน้า 68) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดี จะมีความพึงพอใจมากแต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ว่าจะมีมากหรือน้อย

กาญจนา อรุณสุขรุจี (2546, หน้า 35) กล่าวว่า ความพึงพอใจของมนุษย์เป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้ การที่เราจะทราบว่าบุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่สามารถสังเกตโดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและต้องมีสิ่งเร้าที่ตรง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, หน้า 793) ได้ให้ความหมายคำว่าพึงพอใจไว้ดังนี้ “พึงพอใจ” หมายความว่า รัก ชอบใจ

กู๊ด (Good, 1973, p.320) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง คุณภาพหรือสภาพหรือระดับความพอใจของบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจ ทศนคติของบุคคล

วอลแมน (Walman, 1989, p.384) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกมีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ความต้องการ หรือแรงจูงใจ

จากความหมายของความพึงพอใจที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นส่วนใหญ่จะมีความเห็นที่สอดคล้องกันคือ ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกรัก ความรู้สึกที่ดี ประทับใจ หรือเจตคติในทางบวก จะแสดงพฤติกรรมออกมาว่ามีความสุข โดยสังเกตจากสายตา หรือคำพูด พอสรุปได้ว่าความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับในสิ่งที่ต้องการหรือบรรลุเป้าหมายในระดับหนึ่งความพึงพอใจต่อการอ่านของนักเรียนจึงเป็นตัวชี้วัดคุณภาพของการเรียนการสอนได้อีกด้านหนึ่งเป็นความรู้สึกรัก รู้สึกที่ดี ประทับใจหรือเจตคติทางบวกของนักเรียนเมื่อได้เรียนโดยใช้นิทานพื้นบ้านภาคกลางและใช้ข่าวประกอบการสอน

2. ทฤษฎีความพึงพอใจต่อการอ่าน

วรูม (Vroom, 1964, p.99) กล่าวว่า ทศนคติและความพึงพอใจสิ่งหนึ่งสามารถแทนกันได้เพราะทั้งสองคำนี้จะหมายถึงผลที่ได้จากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้น โดยทศนคติด้านบวก จะแสดงให้เห็นสภาพความพึงพอใจในสิ่งนั้นและทศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจนั่นเอง

กลุ่มทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (hierarchy of needs) มาสโลว์ (Maslow, 1970, p.38) กล่าวว่า เป็นทฤษฎีด้านความต้องการที่มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางซึ่งได้สรุปไว้ว่ามนุษย์ถูกกระตุ้นจากความปรารถนาที่จะได้ครอบครอง ความต้องการเฉพาะอย่างซึ่งความต้องการนี้ เขาได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลไว้ว่า บุคคลย่อมมีความต้องการอยู่เสมอและไม่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นอีกและไม่มีวันจบสิ้น ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอื่นๆ ต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจึงเป็นสิ่งจูงใจพฤติกรรมของคนนั้น ความต้องการของบุคคล เรียงเป็นลำดับขั้นตอนตามความสำคัญ เมื่อความต้องการระดับต่ำ ได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลก็จะให้ความสนใจ กับความต้องการระดับสูงต่อไป ลำดับความต้องการของบุคคลมี 5 ขั้นตอนตามลำดับขั้นต่อไปนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (physiological needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นเพื่อความอยู่รอดของชีวิต เช่น ความต้องการในเรื่อง อาหาร น้ำ อากาศ เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ความต้องการทางร่างกายจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคน ก็ต่อเมื่อคนยังไม่ได้รับการตอบสนอง

2. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (security or safety needs) ถ้าหากความต้องการทางด้านร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลก็จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงต่อไป คือ เป็นความรู้สึกที่ต้องการความปลอดภัยหรือมั่นคง ในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งรวมถึงความก้าวหน้าและความอบอุ่นใจ

3. ความต้องการทางสังคม (social or belonging needs) ภายหลังจากที่คนได้รับการตอบสนองในสองขั้นดังกล่าวข้างต้น ก็จะมีความต้องการที่สูงขึ้นคือความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการที่จะเข้าร่วมและได้รับการยอมรับในสังคม ความเป็นมิตรและความรักจากเพื่อน

4. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือ (esteem needs) เป็นความต้องการให้คนอื่นยกย่อง ให้เกียรติ และเห็นความสำคัญของตน อยากเด่นในสังคม รวมถึงความสำเร็จ ความรู้ ความสามารถ ความเป็นอิสระและเสรีภาพ

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (self actualization) เป็นความต้องการระดับสูงสุดของมนุษย์ อยากจะเป็นอยากจะได้ ตามความคิดของตน

สาระสำคัญของทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ สรุปได้ว่า ความต้องการทั้ง 5 ชั้นของมนุษย์มีความสำคัญไม่เท่ากัน บุคคลแต่ละคนจะปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับการบำบัดความต้องการในแต่ละชั้นที่เกิดขึ้น การมุ่งใจตามทฤษฎีนี้ จะต้องพยายามตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีความต้องการตามลำดับขั้นที่แตกต่างกันออกไป และความต้องการในแต่ละชั้นจะมีความสำคัญกับบุคคลมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจที่ได้รับจากการตอบสนองความต้องการในลำดับนั้นๆ เมื่อนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน นักเรียนมีส่วนเลือกเรียนได้ตามความสนใจและมีโอกาสร่วมกันตั้งจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการทำกิจกรรมได้เลือกวิธีการแสวงหาความรู้ที่ผู้เรียนถนัดหรือสนใจและสามารถหาคำตอบได้

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว ครูผู้สอนที่ต้องการให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน จะต้องคำนึงถึงการจัดบรรยากาศและสถานการณ์รวมทั้งสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อ การเรียนการสอน การให้ผลตอบแทนภายในหรือรางวัล เป็นผลด้านความรู้สึกของผู้เรียนที่เกิดแก่ตัวผู้เรียนเอง การสร้างความมั่นใจตลอดจนการได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลการตอบแทนภายนอก เป็นรางวัลที่ผู้อื่นจัดหาให้มากกว่าที่ตนเองให้ตนเอง เช่นการได้รับคำยกย่องชมเชยจากครูผู้สอน ผู้ปกครองหรือแม้แต่การได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพอใจ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน ทำกิจกรรมให้ได้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

จึงสรุปได้ว่า ความพึงพอใจต่อการอ่านและผลการของการอ่านจะมีความสัมพันธ์กันในทางบวกทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจเพียงใด สิ่งที่ครูต้องคำนึงถึงในการจัดการเรียนการสอนคือ การเสริมสร้างแรงจูงใจต่อการอ่านเพื่อให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจต่อการอ่านมากยิ่งขึ้น

3. การวัดความพึงพอใจต่อการอ่าน

เนื่องจากความพึงพอใจเป็นทัศนคติที่เป็นนามธรรมและค่อนข้างซับซ้อน จึงสามารถวัดได้โดยทางอ้อมโดยวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้นแทน ทั้งนี้การแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้นจะต้องตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงจึงจะสามารถวัดความพึงพอใจได้ มิฉะนั้นอาจมีความคลาดเคลื่อนในการวัดความพึงพอใจได้

ภณิดา ชัยปัญญา (2541, หน้า 32) กล่าวว่า มีวิธีที่สามารถวัดความพึงพอใจได้ดังนี้

1. การใช้แบบสอบถาม โดยผู้ออกแบบสอบถามจัดทำแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น สามารถกระทำได้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามอิสระ ซึ่งคำถามดังกล่าวอาจถามความพอใจในด้านต่างๆ

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยตรง ซึ่งจะต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะได้ข้อมูลที่เป็นจริง

3. การสังเกต เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจ โดยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคล เป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูดจา กิริยา ท่าทาง วิธีนี้ต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจัง และสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

กาญจนา วัลยา (2544, หน้า 90-104) ได้อธิบายการใช้เครื่องมือแบบสอบถามความคิดเห็นหรือระดับการปฏิบัติของนักเรียนที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) อาจมี 5 ระดับ, 4 ระดับ, 3 ระดับ การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรายชื่อ ดังนี้

1. ค่าระดับความคิดเห็น

ระดับความคิดเห็นมากที่สุด	ให้ค่าคะแนน	เท่ากับ	5
ระดับความคิดเห็นมาก	ให้ค่าคะแนน	เท่ากับ	4
ระดับความคิดเห็นปานกลาง	ให้ค่าคะแนน	เท่ากับ	3
ระดับความคิดเห็นน้อย	ให้ค่าคะแนน	เท่ากับ	2
ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด	ให้ค่าคะแนน	เท่ากับ	1

2. ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) บอกถึงระดับความคิดเห็นเฉลี่ยของผู้ตอบ ว่าอยู่ในระดับใดโดยให้เกณฑ์บอกระดับความคิดเห็น

ค่าเฉลี่ย	1.00-1.49	หมายความว่า	น้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย	1.50-2.49	หมายความว่า	น้อย

ค่าเฉลี่ย	2.50-3.49	หมายความว่า	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.50-4.49	หมายความว่า	มาก
ค่าเฉลี่ย	4.50-5.00	หมายความว่า	มากที่สุด

3. ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) บอกถึงความคิดเห็นที่คล้ายตามกันหรือแตกต่างกัน ถ้า S.D. มีค่าสูงแสดงว่ารายการสอบถามนั้นผู้ตอบมีความคิดเห็นแตกต่างกัน แต่ถ้า S.D. มีค่าต่ำ แสดงว่ารายการสอบถามนั้นผู้ตอบมีความคิดเห็นคล้ายตามกัน ถ้า S.D. มีค่า 0 แสดงว่ารายการสอบถามนั้นผู้ตอบมีความคิดเห็นเหมือนกันทุกคน

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว การวัดความพึงพอใจที่แสดงถึงประสิทธิภาพของการวัดมักใช้เครื่องมือวัดที่เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือกโดยใช้เกณฑ์วัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ คือ ระดับความคิดเห็นมากที่สุด ระดับความคิดเห็นมาก ระดับความคิดเห็นปานกลาง ระดับความคิดเห็นน้อย และระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด จึงจะส่งผลให้การวัดนั้นมีประสิทธิภาพเป็นที่น่าเชื่อถือได้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนเป็นแบบสอบถาม จำนวน 15 ข้อ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

เดย์ Day (1997, p.54) ได้เสนอแนวความคิดในการประเมินผลความพึงพอใจไว้ 2 แบบ ดังนี้

1. การประเมินผลทางจิตวิทยา (psychological interpretation of satisfaction) แนวทางนี้มอง Satisfaction ว่าเป็นการยืนยัน (confirmation) ของความคาดหวังที่เกิดขึ้น (prior expectation) ความพึงพอใจหรือไม่พอใจขึ้นกับการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้รับ ซึ่งก็คือแนวทางของ Disconfirmation Process

2. การประเมินผลตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ (utility theory interpretation of satisfaction) เป็นการอ้างอิงทฤษฎีในด้านเศรษฐศาสตร์ โดยมีสมมติฐานว่าผู้บริโภคที่มีเหตุผล (rational consumer) ซึ่งต้องการทำให้ตนบรรลุความพอใจสูงสุดเมื่อเกิดอรรถประโยชน์สูงสุด และทำให้เกิด Ideal Point วน้อยกว่า เท่ากับหรือมากกว่า และระยะห่างมากน้อยเพียงใด โดยการนำมาเปรียบเทียบกับความคาดหวัง (expectation) และการรับรู้ (perception)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนอ่านจับใจความซึ่งรวบรวมได้ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

วาสนา อรุณศักดิ์ (2538, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้สารจากหนังสือพิมพ์พัฒนาทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุบาลเชียงราย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนฝึกและ

หลังฝึกอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนที่ระดับความสามารถทางภาษาสูง ปานกลาง และต่ำ จำนวน 60 คน โดยผู้วิจัยได้ทำการทดสอบก่อนเรียนโดยใช้แบบทดสอบการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และฝึกอ่านอย่างมีวิจารณญาณกับนักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม โดยใช้แบบฝึกที่สร้างจากหนังสือพิมพ์ และทำการทดสอบหลังเรียน ผลการวิจัยปรากฏว่า คะแนนก่อนฝึกและหลังฝึกอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนที่มีระดับความสามารถทางภาษาสูง ปานกลาง และต่ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สุรดา วาเสนัง (2539, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้สารจากหนังสือพิมพ์ที่ตรงกับ ความสนใจพัฒนาการอ่านจับใจความนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านโคกสี จังหวัด นครราชสีมา จำนวน 32 คน โดยใช้แบบทดสอบการอ่านจับใจความและได้รับการสอนตาม แผนการสอน ผลการวิจัยพบว่า คะแนนในการอ่านจับใจความหลังฝึกของนักเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ชวนทอง วชรอาสน์ (2542, บทคัดย่อ) ได้พัฒนาการอ่านจับใจความของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนโพธิ์นิมิตวิทยาคม โดยใช้นิทานท้องถิ่น อำเภอปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีการพัฒนาในการอ่านจับใจความดีขึ้น หลังจากเรียน ภาษาไทยโดยใช้นิทานเป็นสื่อการอ่าน นักเรียนที่เรียนด้วยการใช้นิทานท้องถิ่นประกอบการ อ่านจับใจความ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ใช้นิทานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 นักเรียนที่ใช้นิทานเป็นสื่อการอ่านจับใจความ มีคะแนนเจตคติ ต่อวิชาภาษาไทย หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ลำไย บัวพิทักษ์ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานในการจัด กิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกุดहुลิ่ง และโรงเรียน บ้านโนนโพธิ์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 33 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้นิทานพื้นบ้าน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีการพัฒนาพฤติกรรมด้านความอดทน ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวทิต และความสามัคคีสูงกว่าการทดลอง นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนส่วนใหญ่มีท่าที ความรู้สึกที่ดีต่อการสอนที่ใช้นิทานพื้นบ้านจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก

อุษา มะหะหมัด (2548, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะ การอ่านเพื่อความเข้าใจ จากนิทานพื้นบ้านไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดโพธิ์ จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่าความสามารถด้านการอ่านเพื่อความเข้าใจ จากนิทานพื้นบ้านไทยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนมีความ คิดเห็นอยู่ในระดับมากต่อกิจกรรมการอ่านและแบบฝึกเสริมทักษะการอ่านเพื่อความเข้าใจจาก นิทานพื้นบ้านไทย

อันจนา วงศ์ไชยา (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการสร้างหนังสือนิทานพื้นบ้านเพื่อเสริมทักษะการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านแม่ลิด จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า ได้หนังสือนิทานพื้นบ้านกระเหรี่ยง เพื่อเสริมทักษะการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาจำนวน 5 เรื่อง ลักษณะของหนังสือเป็นการบรรยายแบบร้อยแก้ว มีภาพประกอบเป็นภาพวาดลายเส้น ประสิทธิภาพของหนังสือนิทานพื้นบ้านเพื่อเสริมทักษะการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปรากฏว่ามีประสิทธิภาพ 76.30/70.50 สูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพที่กำหนดคือ 70.00/70.00 ความเห็นของนักเรียนที่มีต่อหนังสือนิทานพื้นบ้านเพื่อเสริมทักษะการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่ในระดับมาก

เจตสุภา สอนใจธิ (2548, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการใช้นิทานเป็นสื่อตามแนวทางสร้างปัญญาเพื่อพัฒนาความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการระหว่างทฤษฎีการสอนอ่านกับแนวการสร้างปัญญาอันประกอบด้วย สุ จิ ปุ ลิ และการคัดเลือกนิทานโดยคำนึงถึงเรื่องที่ใกล้ตัวผู้เรียน สะท้อนถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม โดยเฉพาะนิทานพื้นบ้านจะเป็นเรื่องราวที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและรับรู้เรื่องราวได้รวดเร็ว เพราะเคยมีประสบการณ์ทางภาษาโดยรู้เรื่องเหล่านั้นมาก่อน จากการศึกษาพบว่า หลังจากที่นักเรียนได้เรียนตามกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้นิทานเป็นสื่อ ตามแนวการสร้างปัญญาเพื่อพัฒนาความเข้าใจในการอ่านแล้วนักเรียนมีความเข้าใจในการอ่านดีขึ้น

สุทธิ เหลืองอรุณ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านจับใจความ โดยใช้นิทานพื้นบ้านภาคกลาง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 กับนักเรียนจำนวน 60 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้นิทานพื้นบ้าน มีความสามารถในการอ่านจับใจความหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

อรอุมา อินฟูล่า (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้นิทานพื้นบ้านเป็นบทเรียนเสริมเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ เรื่องประโยคในภาษาไทย ตามทฤษฎีการทำงานของสมอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านวังมะริว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 12 คน ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงขึ้น พฤติกรรมการเรียนของนักเรียนทั้งรายบุคคล และรายกลุ่มอยู่ในระดับดี

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ครุค (Crook, 1979) ได้ศึกษาถึงนิทานพื้นบ้านของชนชาติต่าง ๆ พบว่า นิทานพื้นบ้านช่วยสร้างเสริมให้เด็กเห็นลักษณะที่ต่างกันของตัวละคร มีวิธีการดำเนินเรื่อง ไร้ความสนใจเป็นพื้นฐานให้เชื่อมโยงไปสู่การเรียนวิชาอื่น ๆ และยังแนะนำการใช้นิทานพื้นเมืองสอนเด็กนั้นสอดคล้องกับขั้นพัฒนาการ และควรจัดอภิปรายกลุ่มเพื่อให้เด็กแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกตนเอง

บอสมา (Bosma, 1981) ได้ศึกษาวิจัย การศึกษาเชิงทดลองเพื่อกำหนดความเป็นไปของการนำนิทานมาใช้เพื่อสอนสำหรับนักเรียนเกรด 6 ในโรงเรียนชั้นประถมของมลรัฐมิชิแกน (Michigan) ประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 99 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีความก้าวหน้าในการอ่าน โดยคะแนนก่อนและหลังเรียนของนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังพบว่า นิทานพื้นเมืองทำให้นักเรียนสนใจวรรณกรรมมากขึ้น

จิลลิส (Gillis, 1985, p.340) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่าน และทางอักษรศาสตร์ของผู้เรียนโดยการใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เสริมและไม่เสริม ผลการทดลองปรากฏว่า คะแนนความเข้าใจในการอ่านของผู้เรียนที่ใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เสริมกับผู้เรียนที่ไม่ใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เสริมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือคะแนนความเข้าใจในการอ่านของผู้เรียนที่ใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เสริมสูงกว่าผู้เรียนที่ไม่ใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เสริม ส่วนคะแนนทดสอบทางด้านอักษรศาสตร์ เช่น การใช้ภาษาในการสะกดคำ และใช้ทักษะทางการเรียนของกลุ่มที่ไม่ใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เสริมสูงกว่ากลุ่มที่ใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เสริม นอกจากนี้ คะแนนความเข้าใจในการอ่านโดยการใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เสริมจะทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการไม่ใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์เสริม

นอกจากนี้ ไชฟ์ (Sipe, 1993) ยังได้ศึกษาการนำนิทานมาใช้เป็นสื่อการอ่านเพื่อปรับปรุงการเขียนโดยทดลองสอนนักเรียน เกรด 6 จำนวน 24 คน ให้อ่านนิทานที่นักเรียนรู้จักและคุ้นเคย เช่น เรื่อง หนูน้อยหมวกแดง เจ้าหญิงนิทรา เสือคลุ้มตัวใหม่ของพระราชินี เป็นต้น แล้วให้นักเรียนตั้งเหตุการณ์บางตอนของเรื่องมาแต่งใหม่ด้วยการสร้างจินตภาพจากการอ่าน แล้วเขียนเป็นเรื่องใหม่ในลักษณะกิจกรรมเดี่ยวและกลุ่มเล็ก โดยโครงสร้างเรื่องมีลักษณะคู่ขนานกับเรื่องเดิม แต่ปรับเปลี่ยนให้เข้าสมัยกับปัจจุบัน เช่น เรื่องเจ้าหญิงนิทรา (sleeping beauty) อาจปรับเปลี่ยนชื่อเรื่องเป็น sleeping ugly พิจารณาตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่อง การดำเนินเรื่อง นิสัยตัวละคร และแนวคิดของเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนรู้สึกสนุกกับอารมณ์ขันและความคิดของตนเองในการแต่งเรื่องลักษณะนี้ ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนาทักษะการอ่านแล้วยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์อันจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะการพูดและการเขียนให้ดีขึ้นด้วย

แอสเชอร์ (Asher, 2002) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของการสอนโดยการเล่านิทานประกอบท่าทาง (TPR storytelling) กับการสอนแบบฟังพูด (audio-lingual method) โดยการศึกษาวิจัยนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนระดับกลาง กลุ่มทดลองเป็นนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยให้นิทานประกอบท่าทางจำนวน 30 คน และกลุ่มควบคุมได้รับการสอนแบบฟังพูด จำนวน 30 คน โดยทั้งสองกลุ่มได้ฟังนิทานที่ไม่เคยได้ยินมาก่อนและใช้ช่วงคำศัพท์จำนวนเท่ากัน ผลการวิจัยพบว่า จากแบบทดสอบหลังเรียน 10 ข้อ นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยจากแบบทดสอบหลังเรียน 7.60 และกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยจากแบบทดสอบหลังเรียน 5.83 สรุปได้ว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเล่านิทานประกอบท่าทางมีความเข้าใจบทเรียนมากกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบฟังพูดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ยารอส (Yaros, 2005) ได้ศึกษาถึงความสนใจ และความเข้าใจเนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การทำให้เกิดกระบวนการรับรู้ข่าวของผู้อ่านนั้นจะต้องอาศัยความสนใจหรือประสบการณ์ของผู้อ่านในการทำความเข้าใจ งานวิจัยของ Yaros ทำให้เห็นว่าเนื้อหาที่เป็นลักษณะเฉพาะซึ่งเหมาะกับผู้อ่านที่มีลักษณะเฉพาะ การทำความเข้าใจเนื้อหาข่าวจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ของตัวผู้อ่านที่ดึงความสนใจในกระบวนการรับรู้ข่าวสารนั้น

จากการศึกษางานวิจัยที่กล่าวมาทั้งในประเทศและต่างประเทศจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยการนำนิทานมาใช้เป็นสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นหลายด้าน ทั้งด้านการอ่านจับใจความ ด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดีหลังกิจกรรมการสอนอ่านโดยใช้นิทานและข่าว นอกจากนี้นิทานพื้นบ้านและข่าวยังช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อเรื่องที่อ่าน ข่าวและนิทานพื้นบ้านยังสามารถพัฒนาความรู้สึกรู้จัก รู้จักแยกแยะข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น และรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์ ทำให้นักเรียนมีความรู้สึกรู้จักต่อกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้นิทานพื้นบ้านและข่าวเป็นสื่อ

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพ จึงใช้นิทานพื้นบ้านและข่าวเป็นสื่อในการพัฒนา เนื่องจากนิทานพื้นบ้านและข่าวเป็นสื่อที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ในการค้นหาคำศัพท์ การแสวงหาความรู้ใหม่ พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแยกแยะข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น การแปลความ สรุปความ สามารถตั้งคำถาม ตอบคำถามและมีความรู้ความเข้าใจกับเรื่องที่อ่านได้ จากประเด็นดังกล่าวสื่อทั้ง 2 ประเภทนี้ อาจทำให้ทักษะการอ่านจับใจความและความพึงพอใจของนักเรียนแตกต่างกัน